Rozsnyai Ervin

Sziszifusz elvtárs

(Versek, prózák)

Budapest, 1999

Rozsnyai Ervin

Sziszifusz elvtárs

(Versek, prózák)

Budapest, 1999

Rozsnyai Ervin:
Sziszifusz elvtárs
(Versek, prózák)

Budapest, 1999

ISBN 963 550 885 9
© Rozsnyai Ervin, 1999

Előkészítés: Fuchs Ferenc
Szedés, tördelés: Galács László
Nyomás: Unió-Print Kuvert Kft.
Budapest, 1066 Teréz krt. 56.

Ferencz Lajos barátomnak,
feleségének és Galacz Lacinak

Az Olvasóhoz

Ebben a kis kötetben mindenféle van: vers és próza, líra és politikai rigmus, mese, riport, elbeszélés, humoreszk.

Akkora a műfaji összevisszaság, hogy az irodalom törvényei bizonyára felhördülnének, ha tudnának olvasni és beszélni. Igazán sajnálom. De hát én nem vagyok irodalmár: propagandista vagyok és agitátor, semmi több. Csak muszájból írok — megfulladnék, ha ez a dühödt, kétségbeesett kiáltás belém szorulna.

R. F.

Vannak idők

Vannak idők, amikor
tóból kiszakadnak a
kettérepedt szavak,
kiégett rímek üszkös
csonkján keserű szél lobog,
omláson, szeméthegyen,
tölcsér peremén,
mint egy robbanás túlélői,
kábult gondolatok keresik
egymás árnyékát.

A káosz azonban
nem lezárás, csupán
véres dialektika,
hátborzongató bölcsessége
a természet ősvadonában nemzett
történelemnek,
mely próbálatlanokra
nem pazarol összhangzatot.

Pillanatkép vonatablakból

Fölverte az országot a gaz.
Szétszabdalva a föld,
mint egy baltával feldarabolt szerető.
Horpadt tehén turkál gyér füvet,
ló küszködik, tompa szégyenében
lehajtja fejét a napraforgó.

Ivott a költő

Ivott a költő, szegény,
mert elviselhetetlen a jövőbelátás szörnyű adománya
ebben a lucskos közegben, ahol a népség
lábtörlőnek használja a remény szőttesét,
és elbotlik saját árnyékában.

Kisfiú

A kisfiú éhes volt.
Benyúlt a rácson át,
hogy elkérje a húst az oroszlántól.
Akkor vesztette el a jobbkarját.

Egy másik kisfiú

A buszon egy kisfiú
pisztolyt nyomott a tarkómnak.
Igaz, csak játékpisztoly!
De azért kezdetnek nem rossz.

Illemtani mérlegelések

Sándort
nekihajszolták a kozákszuronynak.
Bandit összefröcskölték
a szájukból bugyogó ürülékkel.
Kerekek alá lökték
Attilát.
Aztán folytatták
stílustörés nélkül,
ki nem esve a szerepükből
egy pillanatra sem.
Bálint Györgyöt
elevenen őrölte meg
fekete malmuk.
Sándor Kálmántól apránként
vonták el a levegőt.
Radnótin ólompecséttel
hitelesítették a rabszolgabélyeget.

És osztogattak számolatlanul
ezernyi fajta népbetegséget,
szapora csecsemő- és
felnőtt-halált,
hősit, hősietlent,
mindenfélét,
szinte oda sem figyelve,
évszázadok alatt tökélyre vitt mesterségük
természetes rutinjával.

No persze,
azért sorolom csak,
hogy magamat intsem:
bizony arcpirító szerénytelenség lenne
azon töprengenem
– bár éppenséggel
volna rá okom –,
hogy az én nyúlfarknyi kis
magán-sorsom mi lesz.

Azon a nyáron

Azon a nyáron
lomhán ejtőző
terepszínű tetvek
tapadtak meg a
levelek fonákján:
kerek lyukakat rágtak,
lakmároztak napestig,
párzottak, elaludtak,
és másnap újra kezdték,
levélről levélre haladva
szétmarták a lombot,
mint fazekat a rozsda,
kicsurgatták
a holnapi verőfényt,
bőkezű esők
édességét,
álmok ízét, csillagmuzsikát,
ejtőzve és emésztve
a levelek fonákján
míg le nem hullott végül
ágáról a Föld,
és az égtájak
szanaszét gurultak.

Repules

Álmomban
néha repülni szoktam.
Kis egyszemélyes gépem
alatt a tér kinyílik,
sík földek lapja ferdül,
valószínűtlen erdő
ágaskodik, lesüllyed,
égtájak szétterülnek
és áthullámzik rajtam
a kékség szívverése,
és nem köt semmi többé,
se lánc, se fal, se korlát,
nem húz mocsár, a lábam
nem botlik csúf gödörbe,
szoros markát kinyitva
az idő is elenged
a mindent oldó fénybe,
hol a részekre szabdalt
világ eggyé fogózik

a semmi végtelenjén
hintálva és lebegve,
még azt is elfelejtem
hogy nem tudok repülni.

Igazat beszél

A napot eltemeti az este,
lapáttal hányja rá a sötétet
aztán elegyengeti a halmot,
szétüti a göröngyöket,
nyom se maradjon,
ne tudja felkutatni senki,
hol emésztik éjfogú férgek
az elisott csillaglobogást.

De hajnalban ismét
kikel a nap a földből
— ismeri titkát a feltámadó
elvetett gabonaszemnek —,
és kissé borzongva még
átmeneti sírja hűvösétől,
meg a penész- és dohszagú
újabb vereségektől,
amelyekkel szembe kell néznie,
azt súgja bizalmasan a szélnek:
egyszer majd
másfélék lesznek az estek,
fényleni fognak az éjszakák is,
nappalibb lesz a világ.

Zárvány

Könnycsepp vagy
kőbe zárva.
Moccannál,
de hiába:
mint maszk
halotti arcra,
hézagtalan
tapad rád
a tér hiánya.

Úgy látszik,
ez az ára,
hogy tükröt tarts
egy rejtett napsugárra,
és megőrződj,
amíg a lét kitágul,
ne csöppenj megalázva
a sárba.

Bölcselet

Lehangoló
a békalencse,
s oly kedélytelen
a tetű!

Fanyarnak lenni
nagy szerencse,
mert a fanyar
nem keserű.

Optimizmus

Futott az egér a macska elől, és úgy érezte, nincs tovább. Igen rossz kondícióban volt: egy falat nem sok, annyit se nyelt napok óta, mivel éhkopp járta Egérföldön, részint a kedvezőtlen viszonyok, részint a helytelen gazdálkodás miatt. Nyomában a sportosan könnyed fenevaddal, az egér zihálva, fulladozva már-már arra gondolt, hogy feladja. Akkor pillantotta meg az egérfogót, benne egy darab sajt. Maradék erejét összeszedve, beugrott. Amikor az ajtó lecsapódott mögötte, boldogan fújta ki magát: "Megmenekültem!"

Demokracia

Az egerek felkérték a macskát, hogy kössön velük egyezséget egymás jogainak kölcsönös tiszteletben tartására. A macska aláírta az okmányt. Az egerek képviselője ugyanezt cselekedte, majd poharat emelt, hogy szónoklattal köszöntse az ünnepi eseményt. Mielőtt azonban egyetlen hangot is elcincoghatott volna, a macska se szó, se beszéd, átharapta a torkát, és cuppogva hozzálátott a mostoha sorsú szónokjelölt elfogyasztásához. Az egerek méltatlankodtak. "Mit akartok?" – kérdezte erre a macska. – "Nekünk, állatoknak, elidegeníthetetlen jogunk, hogy felfaljuk egymást. A növényevőket és egyéb konzervatív elemeket leszámítva, ebben egyenlők vagyunk, az egyenlőség pedig közismerten a demokrácia talpköve. Vagy talán valakinek más a véleménye?"

Még szélesebb demokrácia

Az oroszlán magához rendelte a macskát. „Hallom, kioktattad az egereket a demokráciáról. Megdicsérlek érte, mivel magam is demokrata vagyok." „Nagyon köszönöm, kegyelmes uram." „Bizony, ritkaság a mai világban szót érteni valakivel. Nincs meg a szükséges konszenzus és identitástudat. Mintha félrebillent volna az állatok morális orientációja, nem találod?" „Dehogynem, kegyelmes uram. Pontosan." „Na ugye. Ezért azt mondom neked, legyünk barátok." „Ó, kegyelmes uram..." „Csak semmi szerénység. Itt a mancsom, nem disznóláb, csapj bele, pajtás!" „Kegyelmes uram, méltatlan vagyok én..." „Ugyan, ugyan. Az érdemet nem kell szégyelni!" — Az oroszlán biztatóan kivillantotta fogait, és nagy jóindulattal hátba veregette a macskát.

Dísztávirat

bollerré való újraválasztása alkalmából fogadja legőszintébb jókívánságaimat

röfi

Birkasztori

Gondtalanul éldegéltek a birkák pásztoruk uralma alatt. Összebújtak, legelésztek, kövéredtek. Időnként eltűnt egy-egy társuk, nem is látták többé viszont: pörköltként végezte, de a lelke, úgy hírlett, a mennyekbe szállt. Ebben aztán megnyugodott a maradék birkanép, és jámboran tovább legelészett.

Történt egy napon, hogy farkas ereszkedett le a hegyekből. Megállt a nyáj előtt, csendet kért, és rekedtes hangon beszélni kezdett.

– Ostoba birkák, ti kés alá szánt szerencsétlenek! Hát arra vártok, hogy valamennyien bográcsba kerüljetek? Meddig tűritek még elvetemült pásztorotok garázdálkodását? Quo usque tandem?

– Mit mondott? – néztek össze tanácstalanul a birkák.

– Láthatjátok, hogy a klasszikusokban sem vagyok járatlan – folytatta oktatólag a farkas. – Műveltségemnél fogva jobb az áttekintésem, mint a tiétek. Azt tanácsolom, váltsátok le az eddigi pásztort, aki méltatlannak bizonyult, és állítsatok engem a helyébe. Esküszöm mindenre, ami szent, hogy lovagias természet lévén sohasem fogok pörköltet főzni belőletek. Nos, rendben?

– Reeeee – felelték a birkák.

Így foglalta el a farkas a birkapásztori tisztet. A régi pásztort megette, subáját magára terítette, és mohó pillantást vetett frissen szerzett nyájára. Szája szélén kicsurrant a nyál.

Önmészárgép

Tisztelt Marha, engedje meg, hogy elmagyarázzam az önmészárgép hasznát és használatát. Mindenekelőtt a hasznáról. Hát kérem: gondolja el, hogy nincs többé szükség improduktív vágóhídi személyzetre, mészárosokra, miegyéb, mert e legkorszerűbb találmány segítségével Ön, kedves Marha, maga fogja lenyiszszantani a saját fejét. Minek is bízna idegenekre az ilyen delikát feladatot? Nos: ráhelyezi a becses csülkét erre a fénylő gombra, itt la, amely gomb a feltalálói leleménynek köszönhetően éppen a becses csülke ügyébe esik. Namármost, a ráhelyezés pillanatában kioldódik a felfüggesztett bárd rögzítőherkentyűje, és a gondosan élezett vágószerszám a legnagyobb precizitással az Ön elegáns ívelésű nyakára zuhan, elválasztva gondolatokban gazdag fejét a törzsétől. Kérem, egy nyissz, és a dolog le van rendezve. Ön garantáltan nem fog érezni semmit, mert mire érezne, a feje máris könnyedén idehuppan ebbe a fűrészporos kosárba. Biztosíthatom, hogy a mi fűrészporunk világszínvonalú termék, finom, puha, direkt élvezet a fejnek belehuppanni. Ön persze, mint tanult marha, bizonyára analógiát észlel a saját feje és némely magas történelmi fő között. Királyi sors, valóban! Ám azt se feledjük, hogy az új utakon járók dicsősége egyesegyedül az Öné, mivel ama királyi főket lecsapták, Ön viszont maga csapja le a sajátját. Úttörő lesz tehát. Vagy mit beszélek, dehogy úttörő, cserkészt akartam mondani, szóval valami ilyesmi... Beáll szépen a bárd alá, a csülkét meg ide .. na, tegye már ide, kérem, mire vár. Hogy mi abból az Ön személyes haszna? Hát a hírnév, az semmi? Az erkölcsi elismerés, a világ osztatlan lelkesedése... Hallja ezt a tapsot? Magának szól, magát ünneplik. A hottentotta elnöktől állítólag még egy arany cigarettatárcát is fog kapni meglepetésül. Csak fáradjon egy kicsit előbbre, na még egy kicsit, úgy, most pedig rálépünk szépen a gombra, a gombocskára.. Nna végre. Jöhet a következő.

Hol volt, hol nem volt,

volt egyszer egy ház, élt abban egy ember. Hát egy napon észreveszi az az ember, hogy szú esett a mestergerendába. "Megállj csak, te szú!" — mondta az ember, azzal fejszét ragadott, és nekiesett a gerendának. Szét is aprította derekasan, nagyokat vágott rá, hogy kipusztítsa a betolakodót. Hanem akkor hasadás támadt a mennyezeten, repedés a falon, a tetőről meg hullani kezdett a cserép. No hiszen, szidta a mi emberünk az építőmestert kegyetlenül, hogy micsoda házat barmolt össze, meg kéne az ilyen kontárt nyúzni! De majd ő rendbe teszi. Durr! Neki a fejszével a falnak, eltüntetni a repedést. El is tűnt, a fele fallal együtt. Megörült odakinn a szél, hogy most már ő sincs kitiltva a házból, és leszegett homlokkal, jégfogait csattogtatva berontott, feloklelve asztalt, széket. Didergett ám a mi emberünk, cudarul hasogattak a csontjai, szórta hát a cifránál

cifrább átkokat az építőmesterre. Hiába, a szél csak annál veszettebbül cibálta a ház maradékát, mintha százszorosra dagasztaná erejét az átkozódás. Mit volt mit tenni, emberünk, hogy meg ne fagyjon, nagy keservesen tüzet rakott a gerenda forgácsaiból meg a felborogatott bútorokból a szoba közepén. A melegtől aztán egy kicsit jobb kedvre derült.

Tán még ma is melegedne, ha dolguk végeztével ki nem alszanak a lángok a romok alatt.

Álom

Álmomban kötél általi halálra ítéltek. Hogy miért, arra nem emlékszem, de biztos volt rá ok. A hóhér – derűs, udvarias, jóravaló ifjú, sugárzott róla a szakma szeretete — bekalauzolt a kivégző kamrába. Itt ugyanis (hol?) kamrában folynak a kivégzések, mégpedig egyszerre tizenkettő, a kamra két, egymással szemközti falán elhelyezett hat-hat kampón.

Vendéglátóm – ha szabad így neveznem – tájékoztatott, hogy az egész programot egymaga intézi fölösleges mozdulatok nélkül, gyors egymásutánban. Szavaiban nem volt sem dicsekvés, sem álszerénység. „Némelyik hasonló célzatú intézményben gépesítik ezt a kényes tevékenységet. Mi kézi munkával, hagyományos eljárással dolgozunk. Higgye el, nincs jobb, precízebb a kézi munkánál. Ez, hogy úgy mondjam, emberi léptékű. Semmi nagyképűsködés, hivataloskodás, rideg bürokrácia. És csöppet se fáj, majd meglátja. Meg lesz elégedve."

Szétnézett. „Elárulok magának bizalmasan valamit: ha a főnökeim gépet hoznának ide, én rögtön felmondanék."

A rokonszenves fiatal hóhér valósággal kedvet csinált a saját kivégzésemhez. Kíváncsivá tett. De annyira azért nem, hogy némi töprengés után rá ne szánjam magam a szökésre.

Sajnos, egy-két nap múlva már nem tudtam eldönteni, hogy elég megfontoltan cselekedtem-e. Rendőrök vettek üldözőbe, egyikük fel is tartóztatott egyszer, de szerencsére csak a pontos időt tudakolta. Kocsiba nem szállhattam, mert az autókat megállították, engem kerestek. A villamos még kevésbé volt biztonságos, hol itt, hol ott tűnt fel egy rám vadászó hatósági közeg. Lakni csak álnéven lakhattam, az utcán hovatovább a békés bérgyilkost is titkosügynöknek néztem. Azt hiszem, átéltem már valamikor ilyesfajta érzést... mikor is? Az ördögbe, nem jut eszembe. Nyitott ablak mögül rádió bömböli a személyleírásomat: „Különös ismertetőjele, hogy vörös csillagot visel a bal gomblyukában." Sziréna szól – rendőrkocsi? Nem, nem sziréna, csak egy autó riasztója. Éjszaka 3-kor szólalt meg, reggel 8-ig nem is hagyta abba. Hát persze, hogy fölébredtem, a francba, képtelen voltam elaludni attól a rohadt sivalkodástól. Most aztán nem tudom, életben maradtam-e, vagy elkaptak és végrehajtották rajtam az ítéletet.

Rovat

Mit írnak a "foglalkozás" rovatba?
Tanácstalan vagyok, mint
egy négyszögű kerék
vagy bánatos vödör,
melynek nincsen fenék
az alján, bárha illenék.

A rovat, kitöltésre várva,
szemrehányón mered rám,
mint durcás vércsepp
reggel a beretván,
s én tollat rágva,
fejem töröm —
hiába.
Csak azt tudom
holtbiztosan,
mi *nem* vagyok:
se postatiszt,
se pápa,
pincér, pilóta, pék,
mivel e pé-k
nem nekem lettek
kitalálva,
s még sok egyéb
mesterség nem sorol
tudóinak sorába.

Abban viszont
bizonytalan vagyok,
hogy voltaképp
mi is *vagyok*,
mit írhatok
a "foglalkozás" rubrikába.

Igaz, van egy
bátortalan
kis ötletem: talán a
Kasszandra-munkakör
felelne meg,
a tényeket
s a lényeget
még ez fedné leginkább.
Csak hát ilyet
beírni nem merek,
azt mondanák,
lökött gyerek,
s különben is
már fújdogálják
a szelek,
hogy e szakmát betiltják.

A sajnálatos egri eseményekről

Micsoda fafej volt az a Dobó!
Várnép-éheztető,
falakat pirosra lucskosító,
épkézláb férfiakat halni-csonkulni parancsoló,
szelíd asszonyokat szuroklöttyintő amazonokká vadító,
satöbbi, satöbbi.
Pedig elejét vehette volna minden bajnak,
két-táborra osztottságnak, konfrontációnak,
ha józanul mérlegelve, mi a reális,
az ésszerű,
kitűzi a fehér zászlót

Hogyan ismerhető fel az áruló?

Az áruló,
az áruló
mind álruhát visel.
Nem árulhatja el,
hogy ő
egy áruló,
mivel
bárkinek árulna is el,
az illető
nem lenne többé elárulható.

Hát van-e jel,
árulkodó,
melyről megtudható
ki áruló?

Van: az, hogy álruhát visel.

Egy népbutítás története

Szocialista piacgazdaság.
Szociális piacgazdaság.
Piacgazdaság.
Kuss, büdös proli!

Zöngicse a nyíltság koráról

Amíg a rigók uralkodtak itt,
nyöghettük a hazugság láncait,
kénytelenségből másnak adta ki
magát ki-ki, mint ami és aki.

Rigóul füttyögött a dögmadár,
rigóképzőbe járt kígyó, sakál,
rigódalt tátogott süllő, keszeg,
görény szólt: "Rigóparfümöt veszek."

Kecsesen szökdécselt a víziló,
hadd lássák, mily tősgyökeres rigó!
Mellét verdeste a patkányfiók:
ki ismer nálánál rigóbb rigót?

Aztán eljött a patkányuralom,
és lőn országos banzáj, vigalom,
s a vérese írt a véres és galád
rigó-időkről igaz krónikát.

A morál ezzel újjáéledett:
nem kell már tagadnod kilétedet,
lehetsz, ami vagy, nyíltan – légy akár
görény, sakál vagy dögevő madár.

Vivát grófokra, hercegekre!

Az elmúlt napokban örömmel olvastam a lapokban, hogy – kitűnő kormányunknak hála – új nap virrad demokráciánkra. Melynek nagyobb dicsősége végett megszüntetik... no nem a munkanélküliséget (az nagyvidáman gyarapodhat), hanem a bolsevista kényuralmi korszak jogtipró rendelkezését, mely tiltotta az üldözött derék nép számára a főrangú címek viselését. Szentséges ég, micsoda kor volt! Kutyabőr-söprő terror tombolt: nem volt különb a gróf, a báró, mint bárki más kétlábon járó; nem hajtott hat lóval a herceg, urat a pór nem süvegelt meg. Ám a rémségnek végre vége, rásüt a nap a sorsverte népre, kékvérű hölgyek, pedigrés hímek ismét használhatják az ősi címet. Ah, uraim, mily nagyszerű valóban! Kártyázhatnak újfent az úri kaszinóban, a birtokot, mit kárpótlással szerzett, elverheti tarokkon a herceg. Dicső jövő, briliáns távlat! Komornyiksereg, libériás lakájhad, sok alapítványi hölgy, kegyelmes asszony, jótékonysági bál, hogy a szegények ajkán derűt fakasszon. Ím diadalt ül az osztó igazság, a rend, hol ki-ki megkapja jussát: csiklandja bár az ingyenkonyha gőze, vagy fanyalodjék áfonyás őzre, lakjon bíborban vagy latyakban, a két sors egy és oszthatatlan, mivel szent elve a demokráciának, hogy ez koldusnak szülessék, az királynak. Bizony: jogállamunkon esne csorba, ha szegényt a gazdag nem lökhetne porba, ha nem fegyelmeznék azt, ki mást vall, jog szigorával, törvény pallosával. Múljék tehát a bolsevista átok, dugjunk rács mögé sarlót, kalapácsot! És vivátozzunk minden címeresre, ki éjjel-nappal a honért repesve, arról egy csinos vagyont leakasztott, s fenébe küld büdös prolit, parasztot.

Szociális háló

Kivetették a szociális hálót.
Tátoghat, aki bennakadt.

Szociális horog

Minden csupa szociális,
a szegény hal jól kifogta,
kerüljön akárhová is,
ha hálóba, ha horogra.
A bogrács is szociális,
abban fő meg szép pirosra,
szociális még a száj is,
szálkáról a húst leszopja.
Szociális a kanális,
beteljesül a hal sorsa,
csúfos, büzös és banális,
semmi charme-ja, sava-borsa

Posztmodern

Hol fogant, milyen önkényúri agyban,
hogy kétszer kettő mindig négy legyen?
Ez az erőszak elfogadhatatlan,
minden szabály vérző seb Énemen.

Dögölj meg, egyszeregy, te sanda zsarnok!
Parttalanság kell, plurális világ,
hol magányában ki-ki maga alkot
magának magán-matematikát

Eredeti felhalmozás natúrban

Dobtam bele félmilliócskát a magaméból,
felmarkoltam hozzá százmillió állami kölcsönt.
Így vásároltam meg az államtól saját pénzen
ezt a kábé tizenkét milliárdra taksálható
tiptop gyáracskát telkestül
és a hozzávaló irodaházat.
Még a komcsik építették mind a kettőt,
de az uszoda az alagsorban, a szauna,
meg a tetőterasz a pálmakertes napozóval
az én személyes hozzájárulásom.
Segített persze az államtitkár úr is,
a vételben és a korszerűsítésben egyaránt.
Csurran neki hálából ez meg az,
ami, gondolom kielégíti,
csakúgy mint ifjú szöszke titkárnőjét
az igazgatótanácsi tagság
és maga a készséges igazgatótanács.

Egyébként ma jöttek hozzám a gyáriak,
valami papírt lobogtattak, amit állítólag aláírtam,
béremelés, meg mit tudom én, mi minden.
Hát mi vagyok én, máriás huncut?
Vége a bolsi vircsaftnak, emberek!
Mit képzelnek, parádézni fogadtam fel
azokat a legényeket a farkaskutyákkal?
Ez magának is szól, szakszervezetis uram
legyen csak óvatos, ha erre jár.

De hadd kérdezzem magától
négyszemközt, bizalmasan
van családja, gyereke?
Nagy gond a gyerek, tudom én,
föl kell nevelni drága pénzen,
ügyelni rá, nehogy isten őrizz
baja essék...
Ha akarja, én
könnyíthetek a gondjain

Milyen szerencse

Milyen szerencse, hogy a Földről,
bár gömbölyű és forog állítólag,
le nem gurultunk ezidáig,
nem törtek össze csörömpölve, ha megbillent az asztal
a hegyekkel púpozott tálak,
tavak, tengerek sem ömlöttek ki
felfordított poharaikból.

Ide vagyunk tapasztva abszolút biztonsággal,
ha pedig üzemzavarból kifolyólag netán
mégis lepottyannánk,
felfog az űr kifeszített védőhálója.

Alkotmányos jogaink tehát csorbítatlanok.

Csak ez a szél ne csörgetné ütőivel
folyton ugyanazt az altatódalt
csontjaink fehér xilofonján.

Ez már a vég

A vidám oldalaknak
im itt a vége.
Pihenni tér a
mézízű tréfa
sok szorgos méhe
szelíd zümzümjét
a mai napra
eldöngicsélte.

Csendes a kaptár,
fordul a naptár,
leszáll a béke.
Ó, nyájas olvasó!
Remélem, jól mulattál.

Hallgat még az osztály

Jelenléti ív

Amikor felhúzzák a redőnyt
a gondolat ablakán a szavak,
és a becsapó fényben
előlépnek hunyorgón a tárgyak,
a papír teleíródik
ezzel-azzal-amazzal

De magunk közt elárulhatom:
a szöveg csak arra való, hogy
megtévessze az illetéktelen szemeket
Ez a papír ugyanis
    álljon rajta bármi —
álcázott jelenléti ív,
elnapolt viharok
rejtjeles kézjegyével

Grácia

Ordas időkben a Grácia,
kinek a lelke bársony,
andalító dalt
ne fuvolázzon,
de lázítson,
ragadjon zászlót,
gyújtson jelzőfényt,
a kétségbeesés
szirtjeinél világlót,
lapátoljon meszet
okádékra, ürülékre
becézéshez szokott
gyenge bőrét
szennytől-vértől-savaktól
ne féltse,
legyen a vállán
töltött fegyver,
hadakozzék
a Sötétség Fiával.

csak így lesz hiteles,
ha betoppan egyszer
fuvolaszóval,
egy szál virággal

A vers

A vers
nem telefonon rendelhető luxusringyó,
se tátogó hal, a torkában horoggal,
vergődő fácán a vadászeb
fogai közt
ha jön, csak önként,
szabadon és váratlanul
mint meghitt, régi ismerős,
akit azelőtt sohase láttál

Drágakő

Te drágakő vagy, én a foglalat,
szorítalak, hogy óvjalak.
Szorongok, mint a fázó csillagok,
ha elgurulsz, én meghalok.

Ékkő

Dal imbolyog,
botlik, dadog,
fakulnak éjek,
nappalok.
Fáznak
az elakadt szavak,
szoronganak
a csillagok.
Vagyunk-e még?
Vagy elszakadt
a kötelék,
színes szalag,
mely megjelölt
egy hajnalon?
Jár a malom,
őröl, forog,
örvénylenek
szétszórt igék,
tört ritmusok,
bokáig áll
a törmelék.
Fogózz belém,
hadd rejtselek,
miként konok
álmok, hitek
a holnapot,
hadd óvjalak,
szorítsalak,
mint ékkövet
a foglalat –
ha elgurulsz,
én meghalok.

Bújj hozzám

Bújj hozzám, ha fúj a szél
s a kövek is fáznak.
Puha kendőd leszek én,
átfogom a vállad.

Ha reszket a szerelem,
elfagynak a rózsák,
rád terítem verseim
bolyhos takaróját.

Ostorával vág a szél,
foga nő az éjnek.
Bújj hozzám, mert nincs hazánk,
se nekem, se néked.

Vacog itt a csillag is,
dideregaz ég is,
átfogom a válladat,
megmelegszem én is.

Idegen kert

Kedveseim,
én csak szánni tudom
a nyálas entellektüelt,
pontosabban,
a hányinger kerülget,
ha világgá nyöszörgi,
hogy úgy vagyunk egymással
mindannyian,
mint aki a kerítésen át
tekint be egy idegen kertbe.

Ti meg én
sohasem voltunk idegen kert,
nem állt közénk kerítés,
sövény, karó, szögesdrót,
szabad a ki-bejárás
szerény ingatlanunkon,
hol értékes vagyontárgy:
egész ládányi hűség
vár dézsmáló kezekre,
de tolvajt mégse csábít.

SZANATÓRIUMBAN
(Riport)

Varázshegyen lakom, erdő közepén, egymagasságban a fák tetejével. Tüdőtágító levegő, időtlen nyugalmat terít szét a zöld szín százféle árnyalata. Erkélyemmel szemben mókus cikázik a vörösfenyő ágain. Kerget valamit, vagy csak játszadozik, mint a gondtalan gyerekek.

Az erkély alatt, a virágágyással átfuttatott kőkockás földszinti teraszon három vén szipirtyó rikácsol. „Másról se hallani, mint a holokausztról, mi magyarok talán nem szenvedtünk eleget? Bezzeg a kétszázezer magyar katonáról, akit legyilkoltak a Donnál az oroszok, arról hallgatnak. Csak a holokauszt. Pedig komoly tudósok bebizonyították, hogy a zsidók találták ki az egészet. Sajnáltatják magukat, aztán csak úgy dől a zsebükbe a kárpótlás."

Becsukom az erkélyajtót, a billenő felsőablakot, minden elképzelhető nyílást. Kívül marad, amire a legszomjasabb vagyok: a levegő. De a csatornalé, az nem, az megtalálja a réseket, átszivárog az ablaküvegen. „Odavannak a Molnár Ferenccel, hogy az milyen nagy író volt. Az igazi írók, Herczeg Ferenc, Csathó Kálmán, Harsányi Zsolt, hallasz róluk egy szót is?" „Meg hogy a Kádár puritán, a legdrágább fürdőhelyeken nyaralt, na persze titokban." Ha titokban, honnan tudsz róla, vén banya?

Amíg vizsgálatra vagy kezelésre várunk, sokmindenről folyik a szó. „Bükkfürdőt eladták az osztrákoknak. Azok meg betonfalat húztak a medencébe, meghagytak egy szűk kis részt a magyaroknak, a többi a külföldieké. Oda magyar be nem teheti a lábát." „Olvastam, hogy X. szanatórium egyik szárnyát pénzhiány miatt muszáj volt kiadni szállodának. Most gazdag külföldiek laknak ott, éjfél után részegen randalíroznak, a betegeknek nincs egy nyugodt éjszakájuk." Szerencsénk van — gondolom —, nálunk ilyesmire még nem került sor, bár az elegánsabb szárnyat itt is fizető betegek lakják. „Az úri szárny" — így nevezi a kérdéses épületrészt asztali szomszédom, egy szókimondó alföldi menyecske. „Aszongyák, az úriszárnyon két öreglány hajbakapott, mer az egyik bekapcsóta a színestévét, a másik mög kikapcsóta. Oszt úgy köllött szétszedni űköt." Az ám — meddig lehet itt még ilyen szívmelengető hangokat hallani? Meddig fog üzemelni a „nem úri" szárny?

Mérnök szobatársam a minap véletlenül fültanúja volt egy telefonbeszélgetésnek: az igazgatónk győzködött valakit érvekkel és számadatokkal, hogy gondolják meg, ne zárják be, ne is adják el az intézetet.

* * *

Csakhogy nincs pénz a fenntartásra. Honnan is lenne? (Az a kevés, ami van, fontosabb dolgokra kell: bankszanálásra, végkielégítésekre, főhercegi lakodalomra stb.) Pedig megy a spórolás, szó se róla. Tegnapelőtt például, bár igencsak lehűlt a levegő, leállt a fűtés a fürdőszobában. Tegnap reggelire száraz kenyér,

két szelet papírvékony parizsi, igaz, néha vajat is kapunk mézzel, azonkívül a helyszínen üzemelő vegyesboltban némi felárral bármit megvásárolhatunk, mi szem-szájnak ingere.

Visszaemlékszem: huszonnégy évvel ezelőtt voltam itt, akkor megnyalhattuk a tíz ujjunkat az étkezések után; olyan felejthetetlen ropogós zsemlét, amilyet a házi pékségben a reggelihez sütöttek, azóta se ettem, és távozáskor tortát kapott jutalmul az, aki a legtöbbet hízott. A házi pékség ma már a múlté, csakúgy, mint a szemészeti, gégészeti, nőgyógyászati rendelés, vagy a parkból a gyerekzsivaj. Nagy csapat gyereket gyógyítottak itt akkoriban, orvosok, nővérek, pedagógusok foglalkoztak velük. Gyerekkorban a baj még elmulasztható, és a kúrát a társadalombiztosítás fizette. Most? Gyógyíttassa a gyereket a szülő a saját költségére, ha bírja. Ha nem — hát istenem, az állam nem fejőstehén! (Legalábbis nem mindenkinek az.) Két gyerekjátszótér pusztul a hatalmas parkban, bükkök és fenyők közé vágott tisztásokon, a mászókákat szétrágja a rozsda, féloldalasan lógnak a leszakadt hinták, a libikóka, amikor megbillentettem, feljajdult.

* * *

Többezer kötetes könyvtár van a főépületben, két nagy társalgó, itt és a két szárny közötti átjárók falain valóságos képzőművészeti kiállítás. Részint reprodukciók — reneszánsz kori és impresszionista mesterek, a tornaterembe menet mindig megállok Pissarro erdei házcsoportja és Szőnyi gyönyörű Dunakanyarja előtt —, részint eredeti alkotások mai (vagy inkább tegnapi) magyar művészektől. Szó mi szó, a témák nem valami időszerűek: gondolkodó munkás, meg effélék; az egyik társalgóban nagyméretű vászon Konfártól, csapoló martinászok, nagyon szép — kár, hogy a bal alsó negyedét nem látni, eltakarja a tv, amely biztonságos intimbetétet kínál, vagy a világ legízletesebb, legtáplálóbb macskaeledelét kedvenceink részére. De a tv még hagyján, a bazár zajosabb. Szinte naponta rendeznek zsibvásárt „árubemutató" néven, ágyneműt, pólót, zoknit, divatcikkeket árulnak, sőt olykor — mivel a kultúráról sem szabad megfeledkezni — könyveket is: vallási és tudományos tárgyúakat, szentek csodatételeiről és horoszkóp-készítésről, az üdvösség ösvényeiről és a földön kívüli lények szokásairól, a lélek túlvilági életéről és a tenyérjóslás titkairól. A könyvtárt szintén rendszeresen igénybe veszi a kereskedelem, hacsak nincs éppen szentmise.

* * *

Folytathatnám, de a mókusra terelődik a figyelmem. Most ereszkedik le a szemközti fenyő törzsén, jobbra-balra forgatja fürge fejét. Hátul a tisztás szélén, az árnyékban, szemét villogtatva leselkedik egy fekete macska.

Hegytetőn

Esett.
Frissen mosott
felhőgatyák
száradnak feszes ágakon.
Még nedvesek,
még cuppan cseppre csepp.
Sóhajt a szél,
vászon lebeg,
gyöngyöt himbál
a tűlevél.

Felhő.
Az ablakomhoz hömpölyög,
szobámba les.
Kíváncsi, kotnyeles.
Mit keres?
Behívnám, hisz beférne
a nyitott ablakon,
vagy akár
a kulcslyukon.
Ám elfoszlik hamar,
mint súlytalan
kis semmi-gondolat,
s a félrevont
ködök mögül
nyirkos, fáradt arccal
szétnéz a nap.

Erdő.
Vízmély, medertelen.
Zöld hullámokon
ring a szürke ég.
Varázs-világ,
hol elmerülni jó,
hol gyógyító,
ős titkok őrzői a fák,
bár a nevüket alig tudom,
lágy, surranó
árnyék-beszéddel
néven szólítanak,
s a szótalan
baráti szó
megérint, elragad.

A fák.
Hűvös, párás
káprázatokban,
lábujjhegyen
lebegnek el,
águk hegyén
bársony homály,
áttetsző törzsük, álombeli
lombjaik elvegyülnek a mesékkel,
hullámhajukat meglebbenti
a csönd lehellete.

A csönd.
Álmok csöndje, megszülöd-e egyszer
nappalainkat?

Az eszme legyőzhetetlensége
(Riport)

1998. február közepén néhány napot Londonban töltöttem. Jártam Marx sírjánál. A gránittömb elé, amelyről Marx bronzfeje fürkészi a jövőt, éppen pár szál vörös szegfűt helyezett el egy fiatalember. Beszédbe elegyedtünk. Kenannak hívják, kurd nemzetiségű textilmunkás, Londonban él. Hamar kiderült, hogy elveinket illetően ugyanahhoz a családhoz tartozunk. Meghívott magához ebédre.

A ház, ahol szép fekete török feleségével és tündéri négyéves kisfiával lakik, jellegzetes vörösteglás, egyemeletes angol épület, félkörösen előreugró ablakos falrésszel, apró elkerített előkerttel. A zsebkendőnyi előszobából falépcső vezet a felső szintre, jobboldalt tágas, kellemes nappali. Makulátlan tisztaság mindenütt, könyvespolc, angol nyelvű Lenin-kötetek, Anti-Dühring, Marx-válogatott.

Az ebédről szakértelem híján nem számolok be — az ételek zömét még se tudnám nevezni —, mindenesetre pompás volt és bőséges. Kenan a szerencsések közé tartozik, van munkája, méghozzá nagyüzemben, nem feketén. De meddig? Ebéd közben elmondta, hogyan apasztja rendszeresen a létszámot a főnökség, részint munkaerő-megtakarító új technikákkal, részint pedig úgy, hogy egy sor munkafolyamatot saját kockázatra tevékenykedő, látszólag önálló, de szorosan a nagyvállalat pórázán tartott kis cégekre oszt ki. Erről már olvastam egyetmást. Ami azonban nekem olvasmány volt, az Kenan számára mindennapos kényszerű szembenézés a holnapok bizonytalanságával. "Csak a szervezettség segít — ha nem harcolunk, megfojtanak."

Délután Kenan elkalauzolt a házba, ahol Marx valamikor előadásokat tartott, Lenin pedig 1902-1903-ban az Iszkrát szerkesztette. A ház jelenleg munkásmozgalmi könyvtár és amolyan múzeum-féle. A vezetőnő, akit Kenan ismerősként üdvözölt, és elvtársnőnek szólított, úgyszólván anyai büszkeséggel mutatta be a gondjaira bízott történelmet; szeretete és ragaszkodása láthatólag nem is annyira a tárgyaknak szólt, inkább az eszmének, amely bennük testet öltött. Beléptünk az egykori szerkesztőségbe: levegőtlen, kamraszerű helyiség, csaknem a felét betölti az íróasztal, rajta az Iszkra bekötött példányai. Bárhol lapoztam is bele találomra a vaskos kötetbe, nem volt olyan szám, amelyik ne közölt volna Oroszországból jött munkásleveleket, tudósításokat, cikkeket a tömegek húsbavágó napi problémáiról. Szinte sugározták a megfakult oldalak, milyen erős volt a kapcsolat az illegális marxista párt emigráns vezetői és a tőlük sok ezer kilométerre élő hazai munkások között.

Mielőtt elváltunk volna, Kenan azt mondta: "Lesz egy műsoros estjük a Nyugat-Európában élő török baloldaliaknak, nincs kedved eljönni? Fel is szólalhatnál. Biztosan örülnének egy ilyen idős elvtársnak, mint te vagy." Idős, én? Otthon, a mi köreinkben, ez sajnos nemigen tűnik fel.

A műsoros estet egy londoni külső kerület szabadidő-központjának torna-

csarnokában rendezték. A bejárattal szemközti falon, vörös drapériákon, hét kivégzett török kommunista vezető arcképe: a legfiatalabb nincs még harmincéves, a legidősebb sem lehet több negyvenötnél; munkásarcok, köztük két szemüveges értelmiségi. A színpad felett a Kommunisták Szövetségének vörös zászlaja, ötágú csillagával és sarló-kalapácsos, stilizált harci jelképével. Fehéringes fiatalok igazítják el az érkezőket — "a mi komszomolistáink", mondja Kenan —, vörös nyakkendőjükön és sapkájukon a Szövetség jelvénye. Hamarosan megtelik a hatalmas terem, nagy a nyüzsgés, a lépcsőzetesen emelkedő oldaltribün legfelső soraiban fiatalok egymásba karolva hajladoznak a hangszórókból hullámzó népzenére, fiatal szülők jönnek, kézen fogva, karon hordozva, kocsiban tologatva gyerekeiket, nem hiszem, hogy a közönség átlagos életkora meghaladná a harmincat. A műsor kezdetére a széksorok oszlopait elválasztó közöket is ellepik, sokan az előcsarnokban szoronganak, mert a zsúfoltság miatt a jegyeladást leállították a rendezők.

Kezdődik a műsor, címe valami ilyesféle: "Meghívó lelkesedésre". Kenan mellettem ül a családjával, magyarázza, mi történik a színpadon. De nincs is mindig szükség tolmácsra, a hang és a mozgás gyakran önmagáért beszél. Dalok és táncok váltakoznak versekkel, jelenetekkel, szónoklatokkal, egy-egy szám után jelszavakat skandál a fiatalok szavalókórusa: "Harcolj a munkádért, a szabadságodért!", "Világot akarunk, nem morzsákat!" Németországból jött gitáros a népek testvériségéről énekel, Aline, lyoni francia lány, szabadságdalokat szólaltat meg franciául, angolul, spanyolul, végül törökül, a közönség vele énekli a fájdalmas dallamot. Vásznat feszítenek ki, árnyjáték ábrázolja a nép szenvedéseit, a börtönéletet, Ravel kecses, elegáns, dekoratív Bolerója szolgáltat hozzá hátborzongató kísérőzenét. Adnan Yücel költő a verseit szavalja, aztán táncosok sorakoznak fel körben, dobszólóra elindul és csakhamar felgyorsul a forgás, a dobbantásokban, a dob viharzó dübörgésében, a közönség ritmikus tapsában forradalmak szívverése szól. Délután 5-kor kezdődött a program, éjjel féltizenkettőkor még mindig együtt vagyunk, hivatásos művészek énekelnek törökül és kurdul, magukat kísérve egy pengetős népi hangszeren, a baglamán, a közönség ujjong, tapssal és lábdobogással veri ki az ütemet, a török dalokat együtt énekli az általános lelkesedéstől felajzott, fáradhatatlan előadókkal.

Kenan komolyan gondolta az én felszólalásomat, meg is beszélte a rendezőkkel. Egyszer csak jön értem egy fiatalember, közli, hogy én következem. Ennek fele se tréfa: sohasem álltam még ki kétezer ember elé, ráadásul angolul kell beszélnem. Kísérőm a színpadra terelt, arra gondoltam, bárcsak idősebb lennék már tíz perccel. Színes fények zuhogtak rám a magasból, videokamera nézett a szemembe középről, állványának reflektorai fényháromszögbe fogták az első széksorokat. Ami a háromszög szárai mögött volt, abból szinte semmit se láttam. Pillanatokon belül megéreztem azonban, hogyan ragad el a sodrás, hogyan ölelnek és emelnek a közösség hatalmas hullámai. "Drága elvtársak! Köszönöm, hogy együtt tölthettem Önökkel a mai estét, érzékelhettem a for-

radalmi izzást, amely nélkül világ helyett csak morzsákat kaphatunk. Ennek az estnek az élményét úgy viszem magammal hazamba, Magyarországra, mint az Önök felbecsülhetetlen értékű ajándékát." Nem vagyok szónok, nem retorikai fogás volt, amit mondtam. Ma is annak a néhány órának az emlékénél melegszem az én fogvacogtató országomban.

Az előadásnak én voltam a harmadik idegen nemzetiségű felszólalója. Előttem a sztrájkoló liverpooli dokkmunkások küldötte beszélt, maid egy indiai származású asszony, aki szintén Liverpoolból jött, és a sztrájkoló kórházi dolgozók üzenetét hozta. Vele külön beszélgettem a szünetben. Elmondta, hogy ő és társai a Hillingdon kórház konyhai és takarítószemélyzetéhez tartoztak, csaknem mindannyian ázsiai eredetűek. A főnökség nyomorszintre akarta leszorítani egyébként is alacsony bérüket. Sztrájkba léptek, elbocsátották őket. A szakszervezet nem állt ki mellettük, ellenkezőleg: felfüggesztette teljes jogú tagságukat, hogy ne részesülhessenek a sztrájkalapból, még azt is megakadályozta, hogy az ország más területeiről és más szakmáktól érkező adományok eljussanak hozzájuk. Közel három éve harcolnak jogi eszközökkel, különböző munkaügyi bíróságokon az igazukért, annál is inkább, mert elbocsátásukat a főnökség munkahelyük megszűnésével indokolta, most pedig a lapokban hirdeti meg ugyanezeket az állásokat. "Mi az ország valamennyi alacsony bérű munkásáért harcolunk, nemcsak önmagunkért." A dokkmunkásoktól kapnak támogatást, azonkívül Indiából, Nepálból és sok más országból — így tudnak kitartani. Nagy politikai lecke ez számukra. "Mi lobbyztunk a Munkáspártért, segítettünk, hogy megnyerje a választást. Most azt kell látnunk, hogy a munkáspárti kormány még az előzőnél is rosszabb."

Az előadás után személyesen is megismerhettem az est egyik szereplőjét, Adnan Yücel költőt, a török nyelv és irodalom egyetemi professzorát. Verseit Nyugat-Európában is olvassák, lefordították több idegen nyelvre. Megkértem Adnant (ez a keresztneve): engedje meg, hogy magnóra vegyem néhány versét, hátha megjelenhetnek magyarul is. Másnapra beszéltünk meg találkozót a török családnál, amely Adnant vendégül látta londoni tartózkodása alatt.

Másnap a buszra várva, a lapokat nézegettem az újságosnál. Az Independent első oldala az iraki amerikai-angol beavatkozás előkészületeiről számolt be. A szalagcím alatt alcímek: "Amerikai katonai szakértők kétségeiket fejezik ki — Brit munkáspárti képviselők lázadást terveznek", az oldal közepén nagy fénykép: "Palesztinok égetik az amerikai zászlót." Az emeletes busz bemanőverezte magát a megállóba, hosszas zötykölődés után érkeztem meg a megyényi kiterjedésű London peremére, ahol a török család lakik. Az előszobában levetettem a cipőmet, ahogy illik, a ragyogóan tiszta nappaliban — szintén harisnyásan — a költőn kívül a család három nemzedékének tucatnyi tagja fogadott. Leültünk, ki székre, ki a faltól-falig szőnyegre; a karosszékben a nagymama trónolt, fekete fejkendős, méltóságteljes parasztasszony. Megkezdődött a beszélgetés. A család üdítő természetességgel kapcsolódott be az angolul folyó diskurzusba, mintha régi,

meghitt barátok voltunk valamennyien. A beszélgetés után következett a versmondás, a család visszavonult, hogy ne zavarja a felvételt, csak a nagymama maradt velünk. Forgott a szalag, rögzítette a költő szenvedélyes baritonját. Megaláztatásokról, eszmélésről, szerelemről és forradalomról szóltak a versek, amelyeknek én egyelőre csak a hol fájdalmas, hol meleg és gyengéd, hol merészen dübörgő zengését értettem. A nagymama különös figyelemmel, magába merülten hallgatta a költőt, aztán csendesen elsírta magát: "Kahraman, Kahraman, édes fiacskám!" Fiát idézték emlékezetébe a versek — fiát, akinek a neve "hőst" jelent, s aki az 1971-es katonai puccs után valóban hősként adta húszéves életét népe szabadságáért.

Itt az a szokás, hogy az újszülöttek olyan rokonok, barátok vagy elvtársak nevet kapják, akik vérükkel pecsételték meg az eszméhez való hűségüket. Ebben a családban egy fekete hajú, fekete szemű kisfiút Kahramannak hívnak.

Hallgat még az osztály

Fogyóban a holdam,
nőni nem fog többé,
megölel az éjfél,
leszek kósza köddé.

Az osztály azonban
nem felejt el engem:
hogy is felejthetne,
hiszen azt se tudja,
ki voltam, ha voltam,
merre ténferegtem,
hová tébláboltam
a valaha-voltban.

Még kevésbé tudja,
hogy szóltam is érte
- igaz, csak dadogva -,
és ha megtudná is,
mordulna: "Ki kérte?"

Kéretlen ha szóltam,
nem miatta tettem:
magamért vetettem
szitok-szót a szélbe,
nem állhattam szótlan,
hogy mint csorba bögrét
lökjenek szemétre.

Hol az osztály, hol van?

Magába meredten,
álomba alázva,
hallgat megigézve,
kővé babonázva.
De hogy le ne rázza
nyűgét, lehetetlen:
holnapra föleszmél,
vagy holnaputánra.

Ha pedig föleszmél,
én se leszek tétlen,
leszek baljós villám
összevont szemében,
homlokzúzó kavics
parittyás kezében,
ünnepnapon mosoly
szája szegletében.

Szabadság, szép szerelmem

Vén hollók szárnya rebben,
ostort retteg egy ország.
Bújj meg a tenyeremben,
szíj ne hasítsa orcád.

Szabadság, szép szerelmem,
csillag, ki megigéztél,
elrejtelek szívemben,
ha hurkot vet az éjfél.

Falakra festve messzel
a te jeled világít.
Én is ragasztom éjjel
tiltott röpcéduláid.

Hadd olvassák a népek
fénylő igéd vagy átkod:
hirdesd, hogy nem a végzet
ítélt ránk szolgaságot,

mondd ki, hogy csúf halált hal,
ki fejet hajt és térdet —
taníts Lenin szavával,
hogyan kell élni érted.

Sziszifusz elvtárs

Görgesd csak,
Sziszifusz elvtárs,
görgesd a követ
fel a hegyre,
a csúcs felé, amelynek
csak sejthető az arca,
mert rejti lomha felhő
s a szembogárra csöppent
csípős veríték —
feszülj neki,
Sziszifusz elvtárs,
a tenyeredet sebző
formátlan kőnek,
s ha megcsússzan és
morajló kárörömmel
visszagurul,
ereszkedj le érte
időtlen bugyrokba újra,
kezdd el újra,
ne számold, hányszor,
ne számold, csak görgesd,
araszról araszra,
míg föl nem érsz a hegyre,
ha te nem, akkor másvalaki,
aki azonban
szintén te leszel

Öt régebbi vers módosított változata

Halottaimtól félek

A hazáméért elesett szovjet katonák emlékműveit ledöntötte, csontjait kiásatta és közös sírba hányta az ellenforradalom. Legyen átkozott, szálljon vissza rá a gyűlölet, amellyel halottainkra támadt.

Ezt a szorongást régen ismerem.
Makacs, mint folt, amin nem fog a vegyszer,
hű, mint a boldogtalan szerelem,
magához von és nem ereszt el.

Hű, mint az emlék, mely égő jelét
karmos ujjal a homlokomra véste.
Nem, nem valami pszichés semmiség,
ilyen-olyan komplexus vagy effele.

Nem semmiség a halottak szeme,
a hült tekintet, a szótlan parancsszó,
a föld alól feldübörgő zene,
panaszt morajló, haragot viharzó.

Haragjuk ha a föld alól kicsap,
mit mondhatok: hogy mégse volt hiába?
Mit mondhatok, ha szétrobbant a Nap,
és nincs többé se előre, se hátra?

Mit mondhatok, ha egykori hajók
nem kikötőt: sírt keresnek maguknak,
ha lekelt álmok, semmire se jók,
elnehezülnek és a mélybe buknak?

Halottaimtól félni van okom,
mert faggatóznak nagyra nyílt szemükkel,
mert mindegyikük vér szerint rokon,
és szól hozzám, bár némán, mint a füstjel.

„Te, aki még lélegzel néhanap,
a csend kagylóját fogaddal feszítsd szét,
kondíts harangot, ha barbár hadak
kiszaggatják emlékünk obeliszkjeit!”

Koponyákból kiroppenő szavak,
szétmállt halottak, meggyalázott csontok,
testvéreim a súlyos föld alatt,
amíg élek, miattatok szorongok.

Kimondani lesz-e erőm elég
szótlan szavatokat, hogy tettre gyújtson,
mielőtt a meglódult tűzkerék
bőgve gázolna át mindannyiunkon?

Csillagosok, katonák

Miért is mentetek pokolra,
ti hősök, csillagosok, katonák,
züllött fiakra pazarolva
szétzúzott herét, lyukas koponyát?

Mit óvtatok, milyen népet, hazát?
Csontjaitokon átgázol a csorda,
disznók tapossák sárba-porba
csillagotok, hogy ne égjen tovább.

Akkor úgy volt, kifényesül az élet,
és megszabadul földünk a gonosztól,
és kenyerünk lesz félelem helyett.

Legyen hát emléketek szíjas ostor,
arcul verni a hitvány nemzedéket,
mely meggyalázott és kisemmizett.

A halhatatlan

Megfeszítették, de feltámadott.
Vasra verték, az arénába löktek.
A porondon sóvár vadállatok,
a nézőtéren örjöngött a köznép.

Cafattá tépték, mégis újra él.
„Forog a föld" — suttogja vagy kiáltja.
Csontját cibálja csiga és kötél,
húsába harap Rómában a máglya.

Kihűlt hamvából lobban most a dal,
párizsi égre csillag fut, merész jel –
fejszével csap le rá részeg vihar,
a tiszt a falnál sortüzet vezényel.

Hány éj taposta, hány dolyfös halál?
Egy igaz szónak hány élet az ára?
Golyóval a szívében talpra áll,
szuronyt szegez a Téli Palotára.

Hogy gyűlölik a fehér banditák!
Mozdonykazánba hajítják be élve,
mert azt akarja, legyen szebb világ,
szelídebb nap virradjon a szegényre.

Hogy gyűlölik a sandák és gazok!
Ki kést merít belé, ki cselt vet orvul.
Megköpdösik, hazudják, hogy halott.
De fölfeslik a csel, a kés kicsorbul.

Mert ő –– te vagy, elvtárs, meg én vagyok,
mi csírázunk a föld alatt a magban,
s ha gázol vastalp, markol vasmarok,
nem bírhat azzal, aki halhatatlan.

Hozhat akárhány halált a jövő,
az új se lesz erősebb, mint a régi.
Magába szőtt már minket az idő,
s e szálat többé nem lehet kitépni.

Program

Legyek cserép, fedél a házon,
hogy aki bent lakik, ne ázzon.
Télen parázs, árnyék, ha nyár van,
kenyérre só, korty víz a szájban.

Hibbant lármákban ép, tagolt szó,
értelmes mondatba fogódzó:
csepp egy felhőben, mely aszálykor
kövér esőt facsar magából.

Hol anyagot formákba szabnak,
célja legyek egy mozdulatnak,
szerszám, amely szót ért a kézzel.
Estére egy falatnyi étel.

Ágbogas éjben puha bársony.
Emlék, csak annyi, mint a lábnyom.
Álomfonál, megvarrni feslett
ingét a hajnali szeleknek.

Legyek hajnalban, szél ha rebben,
lüktetése zsibbadt szívekben.
Legyek a dobverő, ha holnap
az idők riadót dobolnak.

Ha kővé szikkadtak a medrek

Nyújtózik a mosdatlan éj,
hajából csillagok peregnek.

Mondják: míg lélegzel, remélj,
vágj neki nyaraknak, teleknek,
de ha tudod, mi mennyit ér,
s magad áltatni semmi kedved,
ha elfonnyadt virág, gyökér,
ha kővé szikkadtak a medrek,
s nem visz odáig a szekér,
ahová utak sem vezetnek,
akkor?
Nos, akkor is beszélj,
göröngynek, sárguló füveknek,
mondd ki az igaz szót, ne félj:
bár súlyosul a csönd feletted,
valahol jelszót súg a szél,
mozdul egy csöre töltött felleg.

KÍSÉRTETEK
(Elbeszélés)

1. A vetőkártya

Mostanában kísértetek látogatnak.

Berta, a cselédlány. A házunkba járt takarítani Tóthékhoz. Egy éjszaka gázömlés volt Tóthéknál, a néni meghalt, a bácsi hetek múlva jött meg a kórházból. Az állás nélkül maradt Berta közben beállt az Üdvhadseregbe, amelynek nevét én akkortájt félreértésből üttáseregnek ejtettem. (Egyébként más nyelvi próbatételeken is elbuktam, például sehogyan sem fért a fejembe, hogy kik és mi célból váltanak a vonaton menetférfi jegyet.) Szóval, Bertáék egyenruhában járták csapatostul a bérházak udvarát, istenes dalokat énekeltek, aztán fölszedték az emeletek magasából gyéren hullajtott mannát, az egy- és kétfilléreseket. Tóth bácsi egyszer egy fényes nikkel tízfillérest dobott le, ilyet a tehetősek se nagyon szoktak, "szegény feleségemért" – motyogta, és könnyezett. Aznap adakozó kedvében volt, nekem adta örökségül a néni vetőkártyáját, "hogy emlékezz a megboldogultra, kisfiam, hiszen tudod, mennyire szeretett". Kiraktam a lapokat a konyhaasztalra, azaz csak a felét raktam ki, mert az utoljára felütött lapról egy csontváz vigyorgott rám, és annyira megijesztett, hogy anyám rémülten rohant ki a konyhába, alig tudott lecsitítani. A halál...Tóth nénit fel se fogtam, az csak szó volt, mint a menetférfi jegy, minden jelentés nélkül, a kártyalap gondosan megrajzolt szörnyalakja azonban a maga érzékelhető (majdnem azt mondtam, hús-vér) valóságában zörrent elém, kaszát markoló csontujjakkal, az én bátor anyám kivételével talán még a felnőttek is féltek volna tőle.

Halál és kártyalap... Miért is jutott eszembe? Mi köze Bertához? Egy délután Rózsi néném vitt el sétálni, tanított a cégtáblák betűire, ötéves létemre már az összes nagybetűket felismertem, a rövidebb szavakat el is tudtam olvasni, az egyszerűbbeket le tudtam írni. Ám attól, amit azon a délutánon megláttam, a cégtáblák hirtelen elhomályosultak: Berta támasztotta a hátát egy ház falának, a szemén fekete szemüveg, fehér bot a jobbkezében, bal tenyerét felfelé fordítva maga elé nyújtja; a nyakában fatálca, tele fonnyadt ibolyákkal. Berta megvakult és virágot árul, közben koldul, sejtve, hogy vevő egy se lesz. Én ezt valahogy egy pillanat alatt megértettem, vagy nem is én, inkább a lábam értette meg, azért nem akart mozdulni többé. Rózsi néném erővel cipelt el, hazáig egy szót se szóltam, otthon öklendett fel belőlem a sírás – nem is amiatt, hogy Berta megvakult és koldul, pedig a minap még szőnyeget vert a porolón, istenes dalokat énekelt az udvarban, nem, nem amiatt... Hanem az ibolyák a fatálcán, valószínűleg nem is tudja, hogy hervadtak, csak árulja a halott ibolyákat a semminek, kinyújtott tenyerébe várja a semmit, meddig várja?

Anyám eldugta a vetőkártyát, de én kilestem a rejtekhelyet. Némi kutatás után megtaláltam a csomagot, Tóth néni örökségét. Reszketve előkerestem a lapot, amelyiktől annyira féltem, és néztem megbabonázva, le nem vettem a szemem róla.

Mi az első emelet 2-ben laktunk, mellettünk balra Hédiék az 1-ben, a másodikon pedig, éppen a mi udvari szobánkkal szemben, Ágiék. Hédihez plátói barátság fűzött, a vöröshajú, szeplős Ágihoz halálos, bár egyoldalú szerelem. Anyám, akit teljes bizalommal beavattam érzelmi elkötelezettségem titkába, megjegyezte, hogy koromhoz képest elég gyakran váltogatom a szerelmeimet: három és féléves koromban ugyanis Nagymaroson, ahová látogatóba mentünk, átöleltem egy Emmi nevezetű 16 éves leányzó térdét – odáig értem –, és áhítatosan fölrebegtem a magasba: "Szeretlek." (A lányra emlékeztem, hosszú szőke copfja most is előttem van, de hogy szerelmet vallottam neki, az teljesen kiment a fejemből.) Áginak nem fedtem fel, mit érzek iránta, ha hármasban játszottunk a gangon, igyekeztem vele is éppoly elfogulatlanul fogócskázni vagy bújócskázni, mint Hédivel, és büszke voltam erre a férfias, tartózkodó viselkedésre.

Sajnos, tartózkodásom ellenére az Ági iránti vonzalmamnak látható következményei maradtak. Elmondom, hogyan történt a dolog. Állt a szobánkban egy rozoga asztal, ütött-kopott, a lába is kijárt, de arra nagyon jó, hogy az ember alája kuporodjon – ez nem volt kevésbé érdekes, mint behúzódni a szobasarokba az összehajtható kisszékemmel, körülkeríteni magam a szétnyitható mesekönyvvel, és azt képzelni, hogy egy vizesárokkal körülvett vár kapitányaként kémlelem a vidéket, nem óvatlankodik-e elő az ellenség. Szóval, az asztal... Egy napon feljött hozzánk Miklós bácsi, Giza néninek, anyám szabónő nagynénjének a férje, aki asztalos volt, de elbocsátották, és panaszkodott, hogy szörnyű a semmittevés, elsorvad a keze szerszám nélkül. "Mit szólnál, ha megcsinálnám ezt az asztalt? – kérdezte anyámtól. – Csinálok neki új lábakat, lefestem, csak az anyagot kéne fizetned." "Hát, nem is tudom – töprengett anyám –, jó lenne, de az anyagra is nehéz a pénzt összeszedni..." "Ne törődj vele, annyi anyagot még be tudok szerezni, majd megadod, ha lesz miből. Na, ne vacillálj. Kölcsönkérem a kolegám kézikocsiját, elviszem az asztalt mihozzánk. Mert a lakknak száradni kell, és az a szag nem egészséges, pláne ahol gyerek van."

Este anyám elújságolta apámnak az eseményt. "Ingyen nem – mondta apám mogorván –, csinálja meg Miklós bácsi, nem bánom, de kifizetjük a rendes árát. Tudod jól, hogy nincs munkája." Elcsodálkoztam volna apám rosszkedvén – miért nem örül inkább, hogy lesz egy szép asztalunk –, csak hát hozzá kellett szoknom egy ideje, hogy ritkán derül fel. Sóhajtott. "Beadunk valamit a zálogházba, ha van még mit, majd abból kifizetjük." Másnap beállított Miklós bácsi, hátán vitte le az asztalt a kézikocsihoz, megengedte, hogy a sarokig segítsek húzni. Sok olyan kocsit láttam akkoriban, rendszerint ócska bútorokkal megrakva, körülötte torlódott a család, a felnőttek húzták a kocsit, a gyerekek tolták, vagy lábatlankodtak és ordibáltak. Meg is kérdeztem: "Miklós bácsi, azt a rengeteg bútort hová viszik az ilyen kocsikon? Mindet az asztaloshoz javítani?" "Miféle bútort? Ja, sejtem már, mire gondolsz. A kilakoltatottak... Egy darabig a kapualjakban húzódnak meg, ha pedig onnan is elzavarják őket, nekivágnak a vakvilág

nak a motyojukkal, maguk se tudják, hová." Ezt én nem értettem, de Miklós bácsi olyan üresen nézett maga elé, hogy nem mertem tovább kérdezősködni.

Pár nap múlva meghozta Miklós bácsi az újjávarázsolt asztalt, gyönyörűen csillogott, rá se lehetett ismerni. És nem mozgott egyik lába sem. Anyám papír tízpengőst kotort elő a patkóerszényéből, meg néhány fénylő egypengőst. "Nem került az anyag annyiba" – szabadkozott Miklós bácsi, nem akarta elfogadni. "Tedd csak el – erősködött anyám –, éppen tegnap kaptam egy kis pénzt hálistennek, címírással kerestem." Hozzám fordult: "Elkísérem Miklós bácsit, apuval jövök haza este. Ügye nem csinálsz bajt, ha egyedül leszel?" Válaszul megpuszíltam fölém hajló arcát, és máris azt tervezgettem, hogy mit fogok estig játszani. Hát unatkozni, azt biztos nem fogok. Először is kipróbálom a majdnem új asztalt. Alig csukódott be anyámék mögött az ajtó, bemásztam a szokott helyemre, összekuporodtam, mondhatom, egészen más érzés volt, mint azelőtt. Nem kellett félni, hogy a fejemre szakad, tökéletes biztonságban ábrándozhattam. Ági... Valahogyan jelét kéne adnom a szerelmemnek, tudatni a világgal, hogy Ági.. Törtem a fejem, és íme, a belső megvilágosodás egyszeriben ráébresztett, ha nem is arra, hogy mit kell tudatnom és kivel, de a "hogyan"-ra mindenképpen. Az éjjeliszekrény fiókjából előkerítettem anyám ráspolyát, feltérdeltem egy székre, és a ráspoly hegyes végével belevéstem a frissen lakkozott asztal lapjába a cégtáblákról tanult nagybetűkkel szerelmem nevét: ÁGI. Majd alkotásomat elégedetten szemlélve, izgatottan vártam a szüleimet, szinte égetett a kíváncsiság, hogy mit szólnak hozzá.

Megjöttek végre, anyám mindjárt az asztalhoz kormányozta apámat, dicsekedni szeretett volna szegény. De a döbbenettől elakadt a szava, "úristen, úristen" – ezt ismételgette suttogva. "Ráspollyal csináltad? – kérdezte apám. – Na hozd csak ide azt a ráspolyt. Nézd, milyen csúnya szögletes a G betű, javítsuk ki szép kerekre." Marokra fogta a ráspolyt, a hegyét erősen az asztalra nyomta, és rezzenetlen arccal, de egyre görcsösebben körözve hasította bele a festékszagú fába a G félkörét. Csikorgó szaggatással járt a ráspoly le-föl, le-föl, hegye alatt sárgán porlott a fa, anyám sikoltozott : "Jaj istenem, hagyd abba, hagyd abba..." Apám elejtette a ráspolyt.

Hédivel nem ilyen drámaian alakult a kapcsolatom. Volt egy háromkerekű biciklije, azon szoktuk felváltva körülszáguldani a gangot. Hédi magától értődő természetességgel úgy tekintette a biciklijét, mintha közös tulajdonunk volna. Egyáltalán az volt a legjobb a mi kis társaságunkban, hogy szabadon játszhattunk egymás játékaival, egyikünk sem irigyelt semmit a másiktól. Ági rollerját ugyan ritkán használhattuk, mert iszonyatosan zörömbölt, és a házmester néni ha csak meglátta, már kergetett is minket befelé, hanem az én cepelinem szép finoman szaladt a gumikerekein, azzal többé-kevésbé nyugodtan szórakozhattunk. A cepelinre egyikünk rá lehetett ülni, a másik kettő az orrára kötött madzaggal húzta (mármint a cepelinnek volt a madzag az orrára kötve), és ezen remekül mulattunk – ha a madzag elszakadt, és a húzók hasraestek, annál jobban. Kedvenc játékaim közé tartozott ez a meglovagolható cepelin, már csak azért is

mert alkalmul szolgált, hogy elkápráztassam a lányokat az igazi Zeppelinről szerzett élményeimmel. Apám ugyanis elvitt egyszer Csepel-szigetre, ahol egy nagy réten seregnyi ember az igazi Zeppelint várta, és az meg is érkezett, fényes, hosszú ezüstszivar az égen, és amikor a rét fölé ért, köteleket dobtak ki a hasából, mire odarohant egy csomó ember, megragadták a köteleket, és lehúzták a Zeppelint. Így történt a leszállás; hogy fölfelé hogyan húzták, azt nem tudom, azt már nem vártuk meg, mert későre járt, és apám hazahozott. Pedig biztos, hogy felszállt, söt fel is robbant valamelyik külföldi ország felett a levegőben, mondta a rádió, hát ha a levegőben robbant, akkor fel is kellett szállnia. A lányok szörnyülködtek, "de kár, hogy felrobbant – mondta Ági –, jó lett volna elszállni vele." "Elszállni? Hová?" "Jó messzire, minél messzebbre." "Itt akarnál minket hagyni?" "Dehogyis, együtt cepelineztünk volna az égbe mind a hárman, mint a kisangyalok." "Ugyan melyik kisangyalnak vannak ilyen aranyos szeplői, mint neked?" – gondoltam magamban, ám hangosan csak ennyit mondtam: "Komolyan azt hiszed, hogy az angyalok cepelinen röpdösnek?"

Nem, Ági nem hitte komolyan, nem is tűnt valószínűnek, de azért helyesnek láttuk, ha kikérjük e tárgyban a felnőttek véleményét. Szerencsére éppen jött a lépcsőn a végrehajtó bácsi, rögtön körülfogtuk. Jól ismertük, gyakran járt a házba – mostanság sűrűbben, mint azelőtt –, időnként nálunk is megfordult, felírta egy papírra, hogy milyen bútoraink vannak. "Minek tetszik felírni – kérdeztem tőle egyszer –, tudjuk mi anélkül is." "Ami fel van írva, arra könnyebb vigyázni." Közelebbi magyarázatba nem bocsátkozott, pedig őszintén szólva továbbra sem értettem semmit az egészből. Azt viszont tapasztalhattam, hogy a végrehajtó bácsi jó ember, szereti a gyerekeket, mindig szánt ránk néhány kedves szót, olykor-olykor fruttival vagy karamellával kedveskedett. Ezért fordultunk most bizalommal hozzá. Figyelmesen végighallgatta a problémánkat, és tüstént közölte a megoldást, amely nagy örömünkre lényegileg egyezett a mi feltevéseinkkel. "Cepelin az angyaloknak, minek az? Van nekik szárnyuk, azzal közlekednek, mégpedig ilyenformán." Vaskos táskáját a térde közé vette, oldalra kinyújtott két karját szárnyként billegette. "Mennyivel biztonságosabb a saját szárny, sose robban fel, hacsak oda nem keveredik, ahol bum-bum... ágyúval lövöldöznek." Barátságosan elbúcsúzott, és indult tovább a lépcsőn felfelé. A másodikon bezörgetett Ágiékhoz.

Az angyalkérdésnél, amelyet igazából gyerekesnek tartottam, volt nekem egy sokkal komolyabb elméleti problémám. Az egyik felét rengeteg fejtörés árán nagyjából megoldottam, a másik felével azonban sehogy se boldogultam. Eredményeimet és gondjaimat megosztottam a lányokkal. "Figyeljetek ide, szerintetek mitől van a szél? Szerintem a fák fújják, erre egyik nap rájöttem. Ti mit gondoltok?" "Biztos úgy van" – mondta Hédi bizonytalanul; Ági nem nyilvánított véleményt. "Jó, jó – folytattam –, de az első fa, az hogy kezd el fújni? Valaki megfújja, vagy hogyan?" "Inkább bicikllizzünk" – ajánlotta a gyakorlatias Hédi. A kérdés nyitva maradt, szüleimtől se kaptam rá megnyugtató választ.

Nemsokára nyaralni vittek a vidéki nagymamámhoz. Nagyszerű élet virradt

ram, reggeltől estig szaladgáltam, hajkurásztam a tyúkokat, vagy a Burkussal barátkoztam, aki borjúnagyságú volt, de marcona külseje ellenére meglepően jámbor, imádta, ha a hasát vakargatom — olyankor a hátára feküdt, elégedetten morgott, és mind a négy lábával kalimpált –, ha ugatott is, sose rosszindulatból, néha azt is eltűrte, hogy meglovagoljam, mint a csepelint. Ám a tömentelen sok új teendő és látnivaló közepette sem feledkeztem meg a kérdésről, amely Pesten annyit foglalkoztatott. "Nagymama, ki fújja meg az első fát?" Elég nehezen sikerült megértetnem, hogy mire vagyok kíváncsi, végül azonban elhárultak a logikai akadályok. "Az fúrja az oldaladat, ugye, hogy miért vannak a szelek meg a fák, a virágok, a csillagok, meg az egész világ." "Igen, igen" – bólogattam szaporán. "Hát ez egyszerű: mindent a jóisten teremtett. Persze, a szüleid nem tanítanak ilyesmire..." Kihallottam nagymama hangjából a rosszallást, és gyorsan másra tereltem a szót – nem akartam, hogy a szüleimet bántsa, meg különben is egy másik kérdés kezdett birizgálni. "Mondd, nagymama, hol van a jóisten? Lakik valahol?" "Hogyne lakna, fenn lakik a mennyországban. Az égben." Ez szeget ütött a fejembe. "Az égben? Ahonnan a nap süt? Borzasztó meleg lehet ott, nem sül meg a jóisten?" "Ahol a jóisten lakik, ott nincs se túl meleg, se túl hideg – felelte nagymama kicsit türelmetlenül. – Ott mindig pont olyan az idő, amilyennek lenni kell." "Akkor tényleg irtó klassz lehet ott lakni. És nagymama, vannak a jóistennek bútorai?" "Mit beszélsz?" "Bútorai. Mert ha vannak, akkor el kéne küldeni hozzá a végrehajtó bácsit, hogy írja fel őket a papírjára. Úgy könnyebb vigyázni rájuk." "Ennek a gyereknek elment az esze" – dünnyögte nagymama megbotránkozva. Nagypapa nem szólt semmit, csak kuncogott.

A hazatérésem utáni napon Hédi titokzatosan félrehívott, és egy összehajtogatott lapot halászott elő a blúza zsebéből. "Te tudod a betűket, olvasd el, mi van ráírva." "Lássuk csak – mondtam az elhivatottak fontoskodásával – L-A-K-Á-S-K-I... Ja, hát ezt ismerem, tele van ilyenekkel a környék, ahányszor Rózsi néném sétálni visz, majdnem mindegyik kapu alatt látok ilyet. Az van ráírva, hogy LAKÁS KIADÓ. Ez azt jelenti (hadd ejtsem ámulatba Hédit példátlan tájékozottságommal), szóval ez azt jelenti, hogy abban a házban olyan lakás van, amiben senki sem lakik, és ha valakinek nincs lakása, beköltözhet. Kitől kaptad?" "A cédulát? – Hédi óvatosan körülnézett. – Nem mondasz meg? Se anyunak, se a házmesternéninek?" "Én? Hogy képzeled!" "A mi kapunkra volt kitéve. Én meg elkértem a nagypapámtól a botját játszani, és lepiszkáltam. Könnyen lejött." Mit tagadjam, Hédi iránti elismerésem az irigységgel volt határos. "Ügyes vagy, komolyan. Ha igazából várkapitány leszek, kinevezlek hadnaggyá." "Mi az a hadnagy?" "Hát a várkapitány helyettese. Majdnem olyan, mint a várkapitány. Hanem mondd csak... Hogyhogy a mi kapunkra tették ki? A mi házunkban nincs üres lakás." "Dehogynincs. Az Ágiéké." "Micsoda?" "Hát persze, te nem voltál itthon. Az Ágiékat kilakoltatták. Előbb a végrehajtó bácsi jött hozzájuk kékkötényes emberekkel, elvitték a szekrényüket, meg a konyhakredencet, meg mindenfélét. Az ágyakat meghagyták, de nem a lakásban, lehordták a kapualjba. Itt volt a háztulajdonos bácsi, kiabált, hogy ki kell üríteni a lakást, őt a siránkozás

nem hatja meg, fizettek volna rendesen, az ő türelmének is van határa. Ágiék akkor éjjel a kapualjban aludtak, de másnap megint jött a háztulajdonos bácsi, és megint kiabált, hogy azonnal takarodjanak a házából, vagy rendőrt hivat. Akkor aztán elmentek." "Hova mentek?" "Nem tudom. Ági meg a mamája sírtak, a papája csúnya szavakat mondott, amilyeneket nekünk még meghallgatni sem szabad. Nem tudom, hova mentek."

Se szó, se beszéd, faképnél hagytam Hedit, behúzódtam a szobánkba, hanyatt-vágódtam a sezlonon. A plafont bámultam, enni nem voltam hajlandó, anyám kétségbeesett kérdéseire nem válaszoltam. Lakás kiadó... Majdnem mindegyik kapun ott a cédula... Hát Ági szülei nem olvasták? Ha pedig olvasták, miért nem költöztek be egy kiadó lakásba? Illetve, miért lett kiadó az ő lakásuk, ha egyszer benne laktak? Miért kellett nekik a kapu alatt éjszakázni, hogy van ez? És hova lett Ági, hova? - Estére belázasodtam, tüzelt a homlokom, apám elrohant a sarokra orvosért telefonálni. "Idegláz" - mondta a doktor, és belém nyomta a szurkálóját. Ordítottam, pedig nem is fájt.

3. Tréfás dalbetét a lakáskérdésről

Honunk egy atyja a minap
a legkedveltebb napilap
hasábjain kimondta nyersen,
hogy a csúf, átkos negyven év
alatt csak senyvedett a nép,
mivel nem volt piaci verseny,
ó jaj nekünk,
ó jaj nekünk,
nem volt piaci verseny.

A bolsi csak rombolni tud,
virágzó várost és falut
mint légibomba dönt halomba.
De majd meglátod, hogy mi az,
ha jő a várva-várt piac,
és a lakáskérdést megoldja,
ó jaj nekünk,
ó jaj nekünk,
ha a lakáskérdést megoldja.

Ez indokolja, semmi más,
hogy miért nincs elég lakás,
hajléktalan miért van oly sok.
Bizony piachiány miatt
sújt a súlyos lakáshiány,
ezt hagyták ránk a komcsi koresok.
ó jaj nekünk,
ó jaj nekünk,
a bolsevista koresok.

Hamarosan iskolába kerültem, ami annyiban talán nem volt haszontalan, hogy az új élmények lassan-lassan (vagy inkább gyalázatos gyorsasággal?) múltidőbe tették Ágit. (Ezt a jótékony hatást egyébként nagyban elősegítette Évi is az elsős lányosztályból, a Szondy utcai hadirokkant trafikos kerekarcú, mosolygós, világosbarna hajú leánykája, akibe haladéktalanul beleszerettem.) Az osztályunkban színes képek lógtak, különféle virágok meg állatok, mindegyiknek odaírták a nevét, de azt egyelőre csak én tudtam elolvasni. P-U-L-I, K-O-M-O-N-D-O-R, meg egy óriási disznó, de nem azt írták alá, hogy disznó, hanem hogy sertés, meg az angol nevét, mert (mint a tanítóbácsi egyszer elmagyarázta) angol fajtájú sertés volt, jorksiri. A képeken kívül láthattuk meg a falon a Hiszekegyet, meg Nagy-Magyarország térképét, alatta öklömnyi betűkkel, hogy "Csonka Magyarország nem ország, egész Magyarország mennyország". Én még nem tudtam, mi az a Csonka-Magyarország, de a vidéki nagymamámtól megtanultam, hogy a jóisten a mennyországban lakik – ezek szerint egész-Magyarországon lakik, vagyis a jóisten tulajdonképpen magyar, tehát megérti az esti imádságomat, amire szintén nagymama tanított. Az évnyitó napján beengedték az osztályba a szülőket, székeken ültek a falnál, mi meg a padokban. Bejött az igazgató bácsi, úgy gondoltam, illik üdvözölni: kiléptem hozzá a padból, a kezemet nyújtottam (a jobbkezemet természetesen, mert kezet fogni azzal kell). A felnőttek nevetése kicsit megzavart, mit nevetnek? Az igazgató bácsi azonban értelmesebb volt náluk, komoly arccal kezet rázott velem – rögtön megszerettem.

Hát bizony, az igazgató bácsin – és persze a kerekarcú Évin – kívül olyan sok szeretnivalót én az iskolában nem találtam. Az írás-olvasást untam, az egyszeregyet magolni kellett, abban nincs semmi érdekes. Még a hittan mozgatta meg leginkább a fantáziámat. A bibliai történetekben nagyon fura dolgok fordulnak elő, és sok bennük az elgondolkoztató. Vegyük például a vízözönt. Hogy fért el az a rengeteg állat a bárkában? És miért parancsolta a jóisten Noénak, hogy mindegyikből kettőt vigyen? Az egyik tartalék volt, mint a focimeccseken? De a legfontosabb kérdések magának a vízözönnek a tényéből következtek. Miért pusztította ki isten az embereket? Igen, igen, rosszak voltak, gonoszak voltak. De mindenki egyformán? Muszáj volt mindenkit elpusztítani anélkül, hogy megnézte volna, nincs-e köztük valaki, aki egy kicsikét jó? És miért kellett az emberek gonoszsága miatt az ártatlan állatokat megölni? Ami pedig a legfontosabb: hát ki teremtette az embereket? Ha isten, miért nem teremtette őket jóknak? Én az ő helyében csupa jó embert teremtettem volna. Ha viszont a rosszakat is ő teremtette, mi jogon pusztítja el valamennyit amiatt, hogy pont olyanok, amilyeneknek teremtette őket? Persze a tisztelendő bácsinak nem tehettem fel ilyen kérdéseket. Más se hiányzott volna. A tisztelendő bácsinak megvolt az a sajnálatos szokása, hogy radírral járkált a padok között, és a legkisebb rosszaságért is beleradírozott a nyakunkba. Sőt, ha egyszerűen csak feltételezte valamelyikünkről, hogy rosszalkodik, még ha ez a vád egyáltalán nem állta is meg a helyét, a

radír máris a nyakát nyúzta az illetőnek. Hogy engedhetett meg a jóisten ilyen méltánytalanságot?

A tisztelendő bácsi azt mondta, a bibliai történetek a mi erkölcsi épülésünket szolgálják, és igyekezzünk mindig leszűrni belőlük a megfelelő erkölcsi tanulságot. Ez elég bonyolultan hangzik, pedig a tisztelendő bácsi, mint kiderült, egyszerűen csak arra gondolt, hogy a jókat isten megjutalmazza, a rosszakat megbünteti, vagyis akkor járunk legjobban, ha jók vagyunk. Én tényleg jó akartam lenni, szerettem a szüleimet, szót is fogadtam nekik, hacsak lehetett. De hogy mi a jó és mi a rossz, vagy mi mennyire rossz, azt néha olyan nehéz eldönteni! Itt van például egy másik bibliai történet, a Lót bácsi feleségének esete. Azt, ugye, sóbálvánnyá változtatta a jóisten büntetésből. De miért? Csak azért, mert hátrafordult? Hát olyan borzasztó nagy bűn hátrafordulni? Bizony, a Lót néni története nem szolgálta az erkölcsi épülésemet. Amit meg a szegény Jézusnak kellett kiállni, az egyenesen felháborított. "Azért vállalta a szenvedést, hogy megszabadítson bennünket a bűneinktől" – magyarázta a tisztelendő bácsi. Hát másképp nem megy? Muszáj a bűnösök miatt az ártatlannak szenvedni? És végül mire ment vele? Már nincs bűn? Beleradírozni az ártatlanok nyakába, az nem bűn? Kilakoltatni, kisgyereket a vakvilágba kergetni, az nem bűn? Akkor meg minek szenvedett?

Éreztem, hogy valami nincs rendjén, a felnőttek nem elég értelmesek, nincs tehetségük végiggondolni a dolgokat. (Persze, nem a szüleimről beszélek.) Egyik szavukkal agyonütik a másikat, nagyon is illik rájuk az a mondás, hogy vizet prédikálnak, bort isznak. Az ilyesmit képmutatásnak hívják, és a gyerekek hamar eltanulják. Sajátmagamon figyeltem ezt meg, amikor egy elmaradt énekóra helyett az igazgató bácsi jött be az osztályunkba beszélgetni. "Na, gyerekek, melyikőtök szeret iskolába járni?" Én nagyon nem szerettem, de látva, hogy mellettem mindenki felnyújtja a kezét, felnyújtottam én is. Micsoda képmutatás! "És ki az, aki nem szeret iskolába járni?" Csend, senki se mozdul. Azaz hátul mégis... Felemelkedett egy kéz, a Simek Joskáé. Mi lesz ebből? Sarokba küldi igazgató bácsi a Joskát, intőt ad neki, behívatja a szüleit, vagy valami még rémesebbre készül? De semmi rémes nem történt. "Aztán miért nem szereted az iskolát? – kérdezte igazgató bácsi barátságosan. – Mondd meg bátran, ne félj." "Jobb szeretek játszani – felelte Jóska. (Milyen igaza van, gondoltam magamban.) – Meg... Szeretek az utcán nézelődni. Kinek milyen a ruhája, az arca... Ha valaki merges, megpróbálom kitalálni, miért merges, vagy ha vidám, miért az... Tetszik tudni, mennyire érdekes!" "Hogyne, kisfiam – mondta igazgató bácsi, különös melegséggel a hangjában. – Nagyon is tudom. És az egész osztály előtt megdicsérlek, amiért őszinte voltál. Vegyetek példát, gyerekek, a Simek Jóskáról, ha a tanulásban nem is, mert abban tudomásom szerint nem valami híres, de őszinteségben, igazmondásban... Persze, lehetnél a jövőben kicsit szorgalmasabb, Jóska, nem próbálnád meg? Fejed, az lenne hozzá." Nem emlékszem, tett-e Jóska kötelező ígéretet. Azt hiszem, nem: nem fért volna össze a jellemével. De attól fogva ő lett a titkos példaképem. Meg az igazgató bácsi, természetesen.

5. A pöttyös király

Szép emléket ezen az egyen kívül alig őrzök az iskolás évekből, vidámakkal se igen szolgált se az elemi, se a gimnázium. Az utóbbi állandó feszültségben tartott: semmi lazítást nem engedhettem meg magamnak, nehogy elveszítsem a tandíjmentességet, mert fizetni a szüleim nem tudtak volna értem. Később még külön megkeserítette az életemet a levente. Békaügetés körbe a tornatermen, kétszer, ötször, feküdj, föl, feküdj, föl... Nem az erőpróba, az hagyján, hanem a céltudatos gyötrés, a kitervelt, rutinná fejlesztett megalázás, hogy érezzük, menynyire semmik vagyunk egy megfoghatatlan hatalom előtt, amely kedvére eltaposhat. Pedig a századparancsnokunk nem volt gonosz, söt, inkább jóindulatú - tartalékos tiszt, civilben tanárember, csak éppen lelkiismeretes hivatalnokként végezte azt, amit kötelességévé tettek. És hol volt az ő ügybuzgalma az Albrecht-laktanyabeli főhadnagyétól!

Az Albrechtbe alaki kiképzésre jártunk, egyszer a századparancsnokunk nem jött el, egy nyolcadikost bízott meg a foglalkozás levezetésével. Magas, daliás, kardos-csákós főhadnagy acsingózott a közelünkben a laktanyaudvaron egy elegáns, fehérruhás, fehérkesztyűs kisasszonnyal, sűrűn összevágta a bokáját és szögletesen meghajtotta magát, gondolom, udvarolt - de közben oda-oda sandított a századunkra, végül fölemelte a mutatóujját, mint aki azt mondja: most figyeljen, kisasszony, majd én megmutatom ezeknek... és elibénk vágódott. "Jelentést! Nem látja, hogy följebbvalója érkezett, megvakult, megkukult, maga baromállat!" A nyolcadikos jelentett, a főhadnagy – balja a kardmarkolaton, jobbja a köpeny résében két gomb között, mint egy Napóleon – végigmérte a nyílegyenes, mozdulatlan sorokat. "Mi folyik itt? Ganajtúrók sziesztája a trágyadombon? Jobbra-át! Irány körbe a laktanyaudvar, futás indulj! Mozogni, szarcsimbókok, vagy a beleteket taposom ki! Ne mint a tetű, a tetűket én a körmömmel pattintom szét! Nótát!" "Százados úr sej-haj... visszatekint sej-haj... ugye fiúk szépé leta..." Lihegve, zihálva szakadt szét ritkuló hörgésekre a bargyú katonanóta, a főhadnagy vérvörösen üvöltözött, félszemmel a produkció hatását leste a nő arcán. A fehérkesztyűs kisasszony eleinte mosolygott, láthatólag tetszett neki, hogy az udvarlója talpig férfi, nem holmi nyimnyám, kenyeskedő barócska, és a színjátékot az ő mulattatására rendezi. De a sokadik kör után, amikor már többen összeestek, ő pedig nyilvan megunta a kissé egyhangúvá laposodó mulatságot, odaselypegte a főhadnagynak: "Zoltánka, talán abbahagyhatnák. Nem foglalkozna velem is egy kicsit?" "Esztike drága, a maga szava parancs." Megállhattunk, búcsúzóul ordított még néhány trágárságot, mielőtt elbocsátott volna minket. Botorkáltunk, támolyogtunk.

Találkoztam azért az uralkodó osztályoknak egy sokkal kevésbé ellenszenves, söt, határozottan rokonszenvesnek látszó tagjával is: Anna főhercegnővel. Valami jótékonysági akció keretében látogatta meg az iskolánkat, egyenesen a mi

osztályunkba vezették. Nyúlánk, széparcú fiatalasszony, szőke haján turbán, akkoriban olyat viseltek a nők (anyám persze a régi kalapját hordta, amelyik velem lehetett egyidős). Rámosolygott a gyerekekre, mosolygott a kísérőire, mindenkire csak mosolygott, de én mindjárt észrevettem, hogy nem igazi a mosolya, sokkal igazibb a szemében a rejtett, mélységes szomorúság. Szép, kedvesarcú, fiatal és főhercegnő – miért szomorkodhat? Megsajnáltam, szerettem volna pár vigasztaló szót mondani neki. Effélét: "Tessék nyugodtan sírni, nem szégyen, sírja ki magát, anyukám szerint az a legjobb ilyenkor." Fontolgattam, hogy odamegyek hozzá a padból, intek, hogy hajoljon közelebb, és a fülébe súgom a tanácsomat – minek azt mindenkinek hallani –, de a kísérői továbbterelték, az ajtó becsukódott mögötte.

Ennél derűsebb találkozásom esett őfelsége III. Viktor Emánuel olasz királlyal, Etiópia császárával. Hazánkbeli látogatása alkalmából őfelsége tiszteletére katonai díszszemle készült a Köröndön. Nagy tribünöket ácsoltak, egyet – a Liget felé nézve a baloldalit – az előkelőségeknek, vele szemben a másikat az alantasabb, meghívott vagy kivezényelt közönségnek. A mi iskolánk a kivezényeltek közé tartozott, de csak az vehetett részt az eseményen, akinek volt ünneplő ruhája. Nekem volt, Giza néni varrta. Igaz, rég kinőttem, elkészülte óta többször kiés leengedték, elég nehéz volt rám igazítani. "Ha a királynak nem tetszik, pukkadjon meg", szögezte le anyám. A nagy napon már kora reggel el kellett foglalni a helyünket a jobboldali tribün kakasülőjén. Iszonyúan tűzött a nap, zakót levetni, inget kigombolni nem volt szabad, gyűlt a tömeg, egyre jobban összeszorultunk, por és izzadság sűrűsödött, olyan érzésem támadt, mintha serpenyőben ráznának pattogatott kukoricává. Itt-ott elájult valaki, de a tribün mögött készenlétben állt a mentőkocsi, az ájultakat felélesztették, aki napszúrást kapott, kórházba szállították, szóval ment minden, mint a karikacsapás. Ha jól emlékszem, tíz órakor érkezett meg a szemközti tribün földszinti első sorában lévő, baldachinnal fedett díszpáholyba a Főméltóságú Kormányzó Úr, oldalán a magas vendéggel. Illetve a vendégnek csak a rangja volt magas, ő maga egy kis vakarcs, alig a melléig ért a tengernagyi díszegyenruhában feszítő, katonás tartású Főméltóságúnak. Amikor leültek, ez nem látszott rajta annyira, de a himnuszokat vigyázzban, tisztelegve hallgatták végig, és akkor bizony a mi körünkben egymást követték az elsuttogott ironikus jellemzések. "Zoro és Huru" – szólalt meg mélyről felbugyogó hasbeszélő hangon az egyik osztálytársam, mire némelyikünkön erőt vett a krákogás vagy a csuklás, és a felboruló rendet csak a lopva kiosztott tanári nyaklevesek állították helyre.

Megkezdődött a díszszemle, egy darabig zökkenő nélkül peregtek a jelenetek. Jöttek a különböző fegyvernemek díszelgő alakulatai, gyalogság, híradósok, kerékpárosok, harckocsizók valamennyien dübörgő tapsot kaptak, kivált a dunai flottilla, mert a Főméltóságú Úr szívéhez ez a fegyvernem állt a legközelebb. Utánuk következett a nap fénypontja, a huszárság felvonulása, és mit tesz isten, éppen ebből lett a baj. Lépésben haladtak el gyönyörű – bár katonailag talán nem egészen

korszerű – színes-zsinóros mentéjükben a nyalka legények, a fejüket felvető, büszke, ragyogó szőrű paripákon, amelyek azonban, oktalan állatok lévén, nem fogták fel, hogy milyen rangos személyiségek előtt visz el az útjuk, és ha rájuk jött a szükség, illetlen módon a díszpáholy előtt is elpotyogtatták gömbölyded névjegyeiket. Talán még ebből se lett volna olyan nagy kalamajka, ha a vezérkar számításba nem veszi a lovak természeti szükségletett, valamint a protokoll iránti csekély fogékonyságukat, és nem rendel söprőgépeket a huszárság nyomába. Sajnos, ezek a gépek csorbát ejtettek a mérnöki tudomány jóhírén: hengeralakú söprűik forgása, illetve az általa működésbe hozott centrifugális erő az első sorokban ülő vendégek – tehát a legelőkelőbbek – képébe szórta a lovak visszahagyott tárgyi emlékeit, nem kímélve a Főméltóságú Urat és magas vendéget sem, akik a mellettük ülőkhöz hasonlóan, minden előkeríthető kendővel joideig törölgették sárgászöld pettyekkel bőségesen beszeplőzött arcukat. Minket pedig annyira felüdített ez a közjáték, hogy a hőségről is megfeledkeztünk.

6. Sári

Most visszamerülök a gimnáziumból az elemi iskolába, serdülőkorból a gyerekkorba, a főranguak világából a sajátomba.

Tanítás után gyakran látogattunk el anyámmal Giza nénihez. Ott én többnyire Giza néni varrógépének sebes pörgését figyeltem – olykor hajthattam is ezt a bámulatos masinát –, vagy a tűk összeszedésére szolgáló patkómágnessel játszottam, amely mozgatni tudta a magasból az asztalra szórt gombostűket, sőt kölcsönadta erejét a tűknek, és a megmágneseзett tűkből hosszú, négy-öt kocsiból álló, mágnesvontatású vonatot lehetett összeállítani.

Giza néniéknél lakott a nevelt lányuk, Rosner Sári, Miklós bácsi tizenkilenc éves, bécsi születésű unokahúga. Sári két-három havonta elutazott pár napra Bécsbe a szüleihez, egyébként táncosnőnek készült és ritkán volt otthon, mert a tánc sok elfoglaltsággal jár. De amikor találkoztunk, mindig olyan örömmel, olyan – hogy is mondjam – önfeledten játszott velem, mintha egykorú gyerekek volnánk. Vidám, jólelkű lány volt, télen ródlizni vitt, felült mögém, sikított a kanyarokban, kacagott, ha felborultunk. Nagyon szeretett engem, én is őt, csak azt nem szerettem, hogy vastagon kente az arcára a púdert, szájára a rúzst. "Minek az neked – kérdeztem –, anélkül sokkal szebb lennél." "Kell a foglalkozásomhoz." "A tánchoz? Rúzs nélkül nem tudsz táncolni?" Sári nevetett, és két rúzsfoltot nyomott jobbról-balról az arcomra.

Giza néniéknél történt egyszer, hogy ki kellett mennem. Az ő Dobozy-utcai szobakonyhájukban nem volt vécé, de tudtam a járást, leakasztottam a konyhában a szögről a kulcsot, és kiszaladtam a hátsó lépcsőhöz a folyosó végébe. Visszajövet kicsit elidőztem a konyhában, mert Sári összehajtott vaságyán meg-

pillantottam Brumit, a mackót, vadonatúj kötényben, piros micisapkával a fején. Nagylány létére Sári el-eljátszogatott Brumival, lám, még új kötényt is varrt neki. Vajon a sapkát hol szerezte? Ezen töprengtem, amikor sírást hallottam a szobából, a csukott ajtó mögül. Giza néni panaszkodott anyámnak, ennyit mindjárt megállapítottam a hangtöredékekből. Benyissak? Csak zavarnám őket. Inkább beszélgetek Brumival. Giza néni sírástól szaggatott, egyre felinduItabb hangját alig fogta már fel az ajtó. "Most is azzal a vén pasassal van. De ha ő nem ad pénzt, végünk. Miklós meg én ebben a hónapban semmit se kerestünk, egyetlen fillért se... Mit csináljak, mondd, mit csináljak?" Kinyitottam a vízcsapot, hadd higgyék odabenn, hogy most jövök a vécéről, vártam egy kicsit, úgy mentem be hozzájuk. "Visszatetted a kulcsot, pintyőkém?" – kérdezte Giza néni, és mosolyogni próbált.

Ki láthatta előre, hogy Sári nemsokára a szakadékba zuhan Biatorbágynál a bécsi vonattal?

7. *Kistestvérem*

Egy napon Miska bácsi, anyám bátyja, boldogan újságolta, hogy felvették pincérnek. Szerencséjét annak köszönhette, hogy a világháborúban mellbelőtték a zászlóaljparancsnokát, és Miska bácsi kúszva mentette ki a százados urat az ellenség golyózáporából. Ezüst vitézségi érmet kapott, a századost urat pedig előléptették őrnaggyá. Magas rangja ellenére az őrnagy úr azóta se felejtette el bátor katonáját, mindig szívélyesen elbeszélget vele, ha összeakadnak. "Vagy két hete megint találkoztak – meséli a nagybátyám –, és az őrnagy úr, szokásához híven, megkérdezte: "Na Miska, hogy ityeg a fityeg?" Miska bácsi elpanaszolta, hogy nincs munkája. "Várjon csak – mondta az őrnagy úr –, van egy jóbarátom és kártyapartnerem, tejcsarnok-tulajdonos, éppen keres egy becsületes és megbízható pincért, aki nem lopja meg se őt, se a vendégeket. Beajánlom én oda magát, elvégre az adósa vagyok." "Nem szakadt bele a megerőltetésbe?" – kérdezte anyám. "Kár gúnyolódnod – vette védelmébe egykori parancsnokát Miska bácsi. – Ha nem találkozom vele véletlenül az utcán, hamarosan fölkothattem volna magam. Tulajdonképpen ugyanúgy megmentette az életemet, mint én az övét. És hogy nektek is részetek legyen a szerencsémben, ezennel ünnepélyesen kijelentem, hogy amíg én ott pincér leszek, hetenként kétszer vendégül látlak titeket a tejcsarnokban, azt fogyaszthattok, amit akartok." Nyakába ugrottam Miska bácsinak, meghívása új távlatokat nyitott meg előttem.

Aznap még egy nagy öröm ért: anyám megsúgta, hogy kistestvérem lesz. "Fiú, lány?" – faggattam izgatottan. Anyám nem tudta, nem is tartotta lényegesnek. "Akármi lesz, szeretni fogjuk, nem igaz?" Így aztán hármasban jártunk a tejcsarnokba: anyám, meg én, meg a készülő kistestvérem.

Nagy, hosszú helyiségben volt a tejcsarnok a Károly-körúton, a Dob-utca és a Wesselényi-utca között. Márványlapos asztalok várták a vendégeket sötétbarna faszékekkel, mi rendszerint leghátulra ültünk a fal mellé, a konyha közelébe. Kérhettünk tejet, túrót, tejfölt, tejfölöstúrót, aludttejet, tejeskávét, de a legfinomabb a gyümölcsrizs volt, fél szem szilvával vagy sárgabarackkal a tetején, és természetesen a gesztenyepüré. Én mindig ezt a kettőt ettem volna, csak hát anyám nem engedte, azt mondta, ne éljünk vissza Miska bácsi vendégszeretetével.

A tejcsarnokban nemcsak enni lehetett. Volt ott mindenféle újság nyeles nádkeretben: Az Est, Friss Újság, Függetlenség, meg képeslapok, köztük a Színházi Élet, amely minden számának a végén színdarabokat közölt, és ezeket olvasva, majdnem úgy érezhettem magam, mintha színházban ülnék. Nem mindent értettem ugyan, az Amerikai Elektrával például nem boldogultam, de a bohózatokon sokat nevettem. Emlékszem egy vicces jelenetre, arról szólt, hogy foghúzó vándorborbély érkezik a faluba, a beteget székbe ülteti, és már nyúl is a fogóval a szájába, miközben a segédje a szék ülőkéjébe fúrt lyukon át tűvel megböki a beteg fenekét – a fog hipphopp kinn van, a beteg felordít, és azt mondja: "Nem hittem volna, hogy ilyen mélyen van a gyökere." Elmeséltem anyámnak a jelenetet, "butaság – ráncolta a homlokát –, mi van ezen olyan mulatságos?" – Persze, olvastam én a Színházi Életben mást is, elszórakoztam a viccrovaton, a mókás rajzokon, végigböngésztem hétről hétre a képeket, lépést tartottam a társasági élet fontosabb eseményeivel. Tudtam a pletykarovatból, hogy ki kinek udvarol, kit hagyott el a vőlegénye vagy a menyasszonya, melyik grófot látták hölgytársaságban a Balatonnál édeskettesben. ("Anyu, mi az, hogy édeskettes?") Az egyik számban fényképes tudósítás számolt be egy híres moziszínésznőnek az esküvőjéről vitéz Kerecsendy-Kronberg Gyula dobozgyárossal. A több mint kétszáz vendég részére felszolgált tömentelen étel legtöbbjének soha a nevét se hallottam – "tűzdelt őzfilé áfonyamártásban", "fenyvesmadár nyárson sütve", "párolt fenyőrigó", meg ilyesmik –, az italokét még kevésbé. És a fényképek! Hogy mehetett hozzá a szépséges színésznő ehhez a ronda, kopasz alakhoz, aki a válláig sem ér? Ennyire elvakíthatja az embert a szerelem?

Sokféle árus próbált szerencsét a tejcsarnokban: az asztalok közötti szűk folyosókon jobbra-balra forgolódva, a pincérek útjából elővigyázatosan kitérve kínálgatták portékájukat. Az újságos a legemlékezetesebb számomra. Nagy fehér ferencjózsef-bajuszt viselt, a feje annyira hasonlított a császáréra, hogy ha őfelsége meg nem hal sok-sok évvel azelőtt, azt hihettem volna, ő árulja az újságokat összecsukható állványról a Dob-utca sarkán. (A császárt fényképen láttam Az Est évkönyvében, pont abban a pillanatban, amikor íróasztala mellől megüzeni a világháborút: "Mindent meggondoltam, mindent megfontoltam.") De igazából mégse lehetett őket összetéveszteni. Nemcsak azért, mert őfelsége sohasem árult újságot, és nem hordott elnyűtt vászonsapkát, hanem azért sem, mert nem hiány-

zott a féllába, nem két mankóval a hona alatt dobta magát előre, és valószínűleg beszélni is többet tudott, mint az öreg újságos, akinek kimondható szókincse összesen ennyi volt: uuuuu! úuuuu! Ami azt akarta jelenteni, hogy "újság, újságot vegyenek!" – de ezt ő nem tudta szegény kimondani, mert azon az egyetlen hangon kívül mást nem tudott. "A lábát srapnel vitte el, a hangját a légnyomás" – magyarázta Miska bácsi, és mindig tisztelettel köszöntötte az öreget, aki abban is különbözött a császártól, hogy a császár nem ment el a háborúba, amit ő maga üzent meg, az újságos viszont elment a háborúba, pedig nem ő üzente meg. Amikor először hallottam az elnyújtott, segélykiáltáshoz hasonló uuu-t – nem a tejcsarnokban, ott nem volt szabad így kiabálni, hanem az utcán, a zöldre pingált újságosállványnál, amelyet "Hadirokkant árusítóhelyé"-nek titulált a rászögezett zománctábla –, ijedtemben anyámhoz bújtam, azt hittem, valamelyik verengző vadállat szabadult el az állatkertből. "Ne félj tőle, aranyos, jószívű bácsi" – nyugtatgatott a nagybátyám, és hogy minden riadalmamat eloszlassa, bemutatott rokkant bajtársának. Nagy postatáskával a nyakában, két mankójával a padlót kopogtatva, otthonosan mozgott az öreg az asztalok labirintusában, olyan újságokat árult, amilyenekre a tejcsarnok nem fizetett elő. Ilyen volt például Pósa bácsi gyereklapja, Az Én Újságom, vagy az Izé című rejtvényújság. Miska bácsi hetenként megvásárolta nekem az öregtől hol a gyereklapot, hol az Izé-t (tudta, hogy imádok rejtvényt fejteni), "hagyja csak, Pali bácsi, nem kell visszaadni" – mire az öreg, hóna alatt a mankóval, szalutált, és továbblökődött a következő asztalhoz.

Nagybátyám jóságos természete a planétás asszony esetében is megmutatkozott. Pedig a planétás asszony se látszott különbnek, mint a tenyérjósok, jövendőmondók, kártyavetők, a sok szélhámos és kuruzsló, akiket Miska bácsi könyörtelenül kizavart a tejcsarnokból. A planétás asszonnyal – egyes-egyedül vele – mégis kivételt tett. "Az ura elesett a görzi visszavonulásnál. – No jöjjön csak, Boriska, tegye ezt el (pénzt dugott az asszony zsebébe), húzasson a papagájával planétát az unokaöcsémnek." "Húzzál, Lórika. Jó sorsot, jó egészséget húzzál a fiatalúrnak." A papagáj kiemelt a csőrével a lezárt borítékok közül egyet, anyám kibontotta. Boriska odébbállt a madárával. "Minden száztizenkettedik nap szerencsét hoz önnek. Az ön számára ez a nap az elkövetkező csütörtök. Próbálkozzék szerencsejátékkal, udvarlással. (Még csak az hiányzik, szúrta közbe anyám.) Meglátja: a legszentebb mozdulatok következnek a szerelemben. (Micsoda?!) Hivatásbeli, üzleti ügyei jól alakulnak. Vannak irigyei, és lesznek is, ne törődjön velük. Minden ajtó megnyílik ön előtt." Na, elég ebből a hülyeségből – bosszankodott anyám, és apró darabokra tépte a planétámat.

Virágárusok is járták a tejcsarnokot, egymásnak adták a kilincset. Egy idős, halotthalvány férfi megállt az asztalunknál. "Szép hóvirágot tessék, vegyen egy csokrot a mamájának, fiatalember." Nem volt vak, mint az ibolyát áruló Berta, a virágai is frissek, de a nyakából csüngő megbarnult, repedezett fatábla Bertára emlékeztetett, és az emlékkép magával hozta az otthonából kikergetett Agit.

Géza nem szívszaggató hüppögését, Miklós bácsi kezét, amely elsorvad, ha nem foghat szerszámot – a sok bajt és nyomorúságot, ami a világból zúdult rám, átszivárgott a bőrömön, és belülről fojtogatott. Könyörgőn néztem anyámra. Kis habozás után előkapart egy tízfillérest, az asztal alatt a kezembe nyomta. Kiválasztottam a legszebb csokor hóvirágot, anyám úgy fogadta, mint egy születésnapi meglepetést.

Beláttam azonban, hogy nem igazán jó, ha anyámnak a saját pénzén veszek ajándékot. Pénzt kéne keresnem. Csakhogy az még a felnőtteknek se nagyon sikerül. A planétám szerencsejátékra biztatott, ne próbáljam meg? Dezső nagybátyám, anyám öccse, aki kártyával és lóversennyel próbálkozott igen kitartóan, mindenét elvesztette, kivéve a kártya- és lóversenyszenvedélyét. Emlékszem, négyéves lehettem, amikor kivitt egyszer anyámmal a „lóvira". Futam előtt körbejárattak a lovakat egy korláttal elkerített homokos térségen. Anyám rámutatott az egyikre: „Te Dezső, tetszik nekem az a fekete." „Ugyan, mit értsz te hozzá" – és másik lóra tett. A fekete jött be, nagy halom pénzt fizetett. Hát igen... De talán nekem nagyobb szerencsém lenne. Vehetnék anyámnak ruhát és kalapot, apámnak zsebórát, magamnak focilabdát meg kétkerekű biciklit. Csak az a kérdés, hogyan kezdjek hozzá. Törtem a fejem, végül a véletlen segített, bár nem egészen olyan mértékben, ahogy eleinte ígérte...

Az történt, hogy a hétfői napokon megjelenő Reggeli Újság pályázatot hirdetett: aki eltalálja, hogy jövő vasárnap a megadott meccsen ki és hányadik percben rúgja az első gólt, kap a szerkesztőségtől száz pengőt. Száz pengő – valóságos vagyon, sokan egy hónap alatt nem keresnek annyit, még ha van is állásuk. A következő vasárnapra a Fradi-meccs első góllövőjét kellett eltalálni. Szerda reggel – tehát hajszál híján a planétán megjelölt csütörtöki szerencsenapomon – ezzel a gondolattal ébredtem: "Toldi hat." Ez volt aznap a legelső gondolatom – magyarán, Toldi Géza, kedvenceim egyike, a válogatott törzstagja fogja rúgni az első gólt az első félidő hatodik percében. Beküldtem a tippemet. (A "tipp" szó jelentésére Dezső nagybátyám már régebben megtanított.) Vasárnap este hírek a rádióban, sport, tudósítás a Fradi-meccsről – anyukám, Toldi rúgta az elsőt a hatodik percben, nyertem száz pengőt, hurrá, nyertem, nyertem!

Bizony, keserves csalódás volt megtudni, hogy rajtam kívül mások is tippeltek "Toldi hat"-ot, szám szerint negyvenkilencen, így az én nyereményem két pengőt tett ki. Na mindegy, arra elég, hogy gavallérosan meghívjam anyámat moziba és egy tölcsér fagylaltra a saját pénzemen. Amerikai filmet láttunk, arról szólt, hogy a gyerekek – ha emlékezetem nem csal, Mickey Rooney, Shirley Temple és Judy Garland – egy zenés-énekes-táncos vígjáték előadására készülnek titokban, azzal akarják meglepni a szüleiket, számtalan mulatságos bonyodalom már-már keresztülhúzza tervüket (nagy lelemény kell a jelmezbeszerzéshez, a próbák titokban tartásához, egyszer majdnem rajtakapják őket, alig tudnak kimagyarázkodni valami elképesztő, bár teljesen ártatlan füllentéssel – , a néző

persze be van avatva minden titokba, és szívből drukkol a gyerekeknek), végül a rengeteg zűrzavar után nagyobb zökkenők nélkül lezajlik az előadás, a siker óriási, mindenki boldog.

Gyalog indultunk haza, a Lovag-uteában laktunk, nem messze a körúti mozitól. Anyám félúton elfáradt – akkoriban hamar elfáradt –, a Jókai-téren leültünk egy kicsit pihenni. Besötétedett, kigyulladtak az utcai lámpák. "Nemsokára kórházba megyek, és a kistestvéreddel fogok hazajönni. – Anyám összekulcsolta kezét a hasán. – Annyit rosszalkodik, hogy biztos fiú lesz." "Miért, a lányok nem rosszalkodnak?" – akartam kérdezni, de nem jutott rá időm. Az Andrássy-út és a Jókai-tér sarkán hirtelen különös morajlás támadt, emberek verődtek össze, mintha a föld alól bújtak volna ki, pillanatok alatt oszlopba tömörültek, piros kendők kerültek elő és röppentek lengve a magasba, kórus harsant ütemesen: *"Vesz-szen Töre-ky, vesz-szen Töre-ky! Mun-kát, kenye-ret, mun-kát, kenye-ret!"* Szólni se tudtunk a meglepetéstől, az utcai lámpa alatt ismerősnek tűnt egy arc, "anyu, nem az Ági papája..." *"Vesz-szen Töre-ky! Mun-kát, kenye-ret!"* És valahonnan a tömeg mélyéről: *"Mun-kás hatal-mat! Mun-kás hatal-mat!"*

Talán két percig se tartott. A Jókai-tér túlsó sarkán a Mozsár-utcai rendőrőrsről nagy csapat csákós, fekete egyenruhás rendőr tódult ki a kapun kivont karddal – számíthattak a tüntetőkre –, körülfogták a tömeget, suhogtak a csontra-koponyára zuhogó kardlapok, a sorok felbomlottak, futott, aki bírt, a többit megbilincselve hurcolták-taszigálták vagy a földön vonszolták az őrszoba felé, némelyikük még a földről is kiáltozott: "Vesszen Töreky! Munkát, kenyeret!" Hamarosan kiürült a tér, csak a Mozsár-utca sarkán feketéllt valami a kövezeten. Gyanút fogtam, otthagytam anyámat, odaszaladtam. Egy test hevert mozdulatlanul, mellette rendőr. "Takarodj, kölyök!" Remülten szaladtam vissza anyámhoz: "Az Ági papája... Anyu, az Ági papája..." "Menjünk haza." "Az Ági papája, anyukám..." "Menjünk már, nem hallod! Menjünk már!" Kiabált velem, amit sose szokott, elráncigált.

Aznap este mentő vitte el anyámat a kórházba. Apám látogatta, én nem mehettem be hozzá. Két hét múlva jött haza apámmal, sápadtan, soványan. "Hazahoztátok a kistestvéremet? Hol van, hova tettétek?" Apám elfordult. "Nincs kistestvéred – mondta anyám. – Elment." "Mi az, hogy elment? Hova ment? Mikor jön vissza?" "Nem jön vissza" – mondta anyám, és nehézkesen leereszkedett egy székbe. "Miért nem jön vissza? Jöjjön vissza, akarom, akarom!"

Anyám átölelt, magához szorított.

---

* *Töreky Géza*: a Horthy-idők hírhedt vérbírája, aki Sallay Imrét és Fürst Sándort, az illegalitásba szorított Kommunisták Magyarországi Pártjának két vezetőjét, statáriális tárgyaláson – a rendszer saját törvényeit is semmibe véve – 1932 júliusában halálra ítélte.

8. Zárszó helyett

Rövidülnek a napok,
hosszabbak a tegnapok,
kurtábbak a holnapok.

Egy dal sír haldokolva,
csuklyás, garázda horda
mártja szurokba-tollba.

Mire vár, aki vár meg?
Burjánzik barna árnyék,
vacogó erdőkön átlép.

Szöknél? Hol védenek meg?
Ki markol kést helyetted?
A rögök is kivetnek.

Remegjen bár a térded,
nemet sziszegj a szélnek,
gyürközz – nincs más esélyed.

Tartalomjegyzék

Az Olvasóhoz 3

Pillanatkép vonatablakból

Vannak idők 4
Pillanatkép vonatablakból 4
Ivott a költő 4
Kisfiú 4
Egy másik kisfiú 4
Illemtani mérlegelések 5
Azon a nyaron 5
Repülés 6
Igazat beszél 6
Zárvány 6

Vidám oldalak

Bölcselet 7
Optimizmus 7
Demokrácia 7
Még szélesebb demokrácia 8
Disztávirat 8
Birkasztori 8
Önmészárgép 9
Hol volt, hol nem volt 9
Álom 10
Rovat 11
A sajnálatos egri eseményekről 11
Az áruló 12
Egy népbutítás története 12
Zöngicse a nyíltság koráról 12
Vivát grófokra, hercegekre! 13
Szociális háló 13
Szociális horog 13
Posztmodern 14
Eredeti felhalmozás natúrban 14
Milyen szerencse 15
Ez már a vég 15

Hallgat még az osztály

Jelenléti ív 16
Grácia 16
A vers 16
Drágakő 17
Ékkő 17
Bújj hozzám 17
Idegen kert 17
Szanatóriumban *(riport)* 18
Hegytetőn 20
Az eszme legyőzhetetlensége *(riport)* 21
Hallgat még az osztály 24
Szabadság, szép szerelmem 25
Sziszifusz elvtárs 25

Öt régebbi vers módosított változata

Halottaimtól félek 26
Csillagosok, katonák 27
A halhatatlan 27
Program 28
Ha kővé szikkadtak a medrek 29

Kísértetek *(elbeszélés)*

1. A vétókártya 30
2. Két barátnőm 31
3. Tréfás dalbetét a lakáskérdésről 35
4. Példaképek 36
5. A pöttyös király 38
6. Sári 40
7. Kistestvérem 41
8. Zárszó helyett 46